



Avrupa Birliği
Sivil Koruma ve İnsani Yardım
tarafından finanse edilmektedir



TÜRK
KIZILAY



TOPLUM
MERKEZİ

TÜRKİYE'DE ULUSLARARASI VE GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ ÇOCUKLARIN EĞİTİME ERİŞİM VE DEVAMLILIKLARINA DAİR DURUM ANALİZİ

Toplum Temelli Göç Programları Koordinatörlüğü, 2019

TÜRKİYE'DE ULUSLARARASI VE GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ ÇOCUKLARIN EĞİTİME ERİŞİM VE DEVAMLILIKLARINA DAİR DURUM ANALİZİ

Yayına Hazırlayan

Damla Çalık

Katkı Sağlayanlar

Batuhan Arslan

Ece Yeni

Fatih Şekeroğlu

İclal Karabey

Kubilay Karagöktaş

Mehmet Ali Çil

Nazlı Merve Erkan

Özkan Aksoy

Şule Demirel Şanlı

Tasarım ve Dizgi

Engin Aygün

Türk Kızılay Toplum Temelli Göç Programları Koordinatörlüğü

Koruma Programı

Ankara, Aralık 2019

Tüm hakları saklıdır. Burada yer alan materyalin telif hakkı Türk Kızılay Derneği tarafından korunmaktadır. Atıfta bulunularak referans verilebilir. Raporun tamamını veya bir kısmını çoğaltmak, tercüme etmek veya uyarlamak için Türk Kızılay Derneği'nden önceden yazılı izin alınmalıdır.



TÜRKİYE'DE ULUSLARARASI VE GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ ÇOCUKLARIN EĞİTİME ERİŞİM VE DEVAMLILIKLARINA DAİR DURUM ANALİZİ

Toplum Temelli Göç Programları Koordinatörlüğü, 2019



Avrupa Birliği
Sivil Koruma ve İnsani Yardım
tarafından finanse edilmektedir

Bu yayın Avrupa Birliği'nin maddi desteği ile hazırlanmıştır. İçerik tamamıyla Türk Kızılay sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

TÜRK KIZILAY TOPLUM MERKEZLERİ HAKKINDA

Türk Kızılay Toplum Temelli Göç Programları kapsamında yürütülen toplum merkezlerinin temel amacı; toplum merkezleri ve geliştirdiği diğer müdahale araçları ile toplumdaki tüm zarar görebilir grupların; psikolojik, sosyal ve ekonomik iyilik hallerinin sağlanması, toplumsal dayanıklılığın artırılması ve ev sahibi topluluk ile uyum içerisinde birlikte yaşama kültürünün geliştirilmesini sağlayarak kriz sonrası yardım, yeniden toparlanma ve kalkınma faaliyetlerini yürütmektir.

Türk Kızılay toplum merkezleri, Kızılay Kızılhaç Hareketinin temel ilkelerinden olan ayırım gözetmemeye uygun olarak din, dil, ırk farkı gözetmeksizin hizmet sağladıkları bölgede yaşamını sürdüren tüm ihtiyaç sahiplerine ve zarar görebilir gruplara hizmetlerini ulaştırmayı hedefler. Mevcutta Suriye göç krizi dolayısı ile hizmet verdiği hedef kitlesi ağırlıklı olarak Türkiye’de geçici koruma altında yaşayan Suriyeliler, diğer göçmenler ve birlikte yaşadıkları zarar görebilir ev sahibi topluluktan oluşmaktadır.

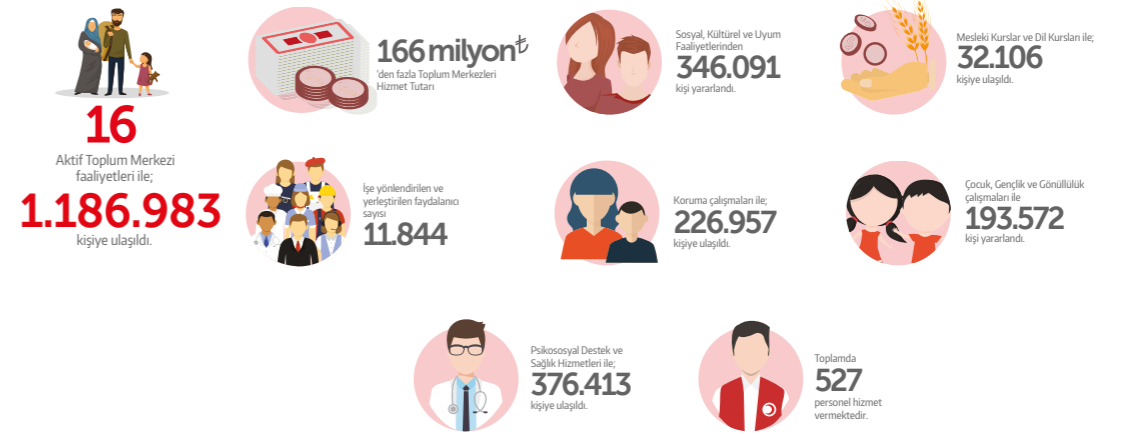
Türk Kızılay, devletin insani yardım politikalarına destekleyici rolünü göç alanında da sürdürmeye devam etmek amacıyla 20 Ocak 2015 tarihinde ilk toplum merkezini Şanlıurfa’da kurmuştur. Hâlihazırda Şanlıurfa, İstanbul (Anadolu ve Avrupa yakası), Konya, Ankara, Kilis, Bursa, İzmir, Adana, Mersin, Gaziantep, Hatay, Kayseri, Kahramanmaraş, Mardin ve Kocaeli’de olmak üzere 15 ilde 16 toplum merkezi ile hedef kitle ihtiyaçlarına yönelik çeşitli programlar yürütmektedir. Toplum merkezleri ile koruma, sağlık ve psikososyal destek, geçim kaynağını geliştirme ve sosyal uyum gibi geniş yelpazede faaliyetler yürütülmektedir.



Şekil 1: Toplum merkezleri kuruluş tarihleri

TÜRK KIZILAY KORUMA PROGRAMI

Koruma Programı, zarar görebilir durumdaki Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının ya da Suriyeliler başta olmak üzere savaş ve insani kriz nedenleri ile yerlerinden edilmiş ve Türkiye’ye sığınmış kişilerin, grupların ya da toplulukların karşı karşıya kaldıkları risk ve tehditler ile şiddet, sömürü ve istismar gibi durumlardan doğan olumsuz sonuçları önlemeyi, azaltmayı ya da ortadan kaldırmayı amaçlar. Program kapsamında **bireysel destekler** sağlanır; kişilere uzman avukatlarla **hukuki danışmanlıklar** verilir; koruma risklerinin azaltılmasına ya da sonlandırılmasına yönelik **aynı yardımlar** sağlanır; **bilgilendirme ve farkındalık çalışmaları** düzenlenir; devlet kurumları, yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri ve fon sağlayıcılar ile **savunuculuk faaliyetleri** yürütülür ve uluslararası/ulusal/yerel sivil toplum kuruluşları, muhtarlar, öğretmenler, imamlar, okul yönetimleri, kolluk kuvvetleri gibi koruma alanında çalışan ve/veya koruma yönlendirme mekanizmalarına dâhil olan kişi, kurum ve kuruluşların **kapasite güçlendirme çalışmalarına** destek verilir.



Şekil 2: Sayılarla toplum merkezleri (Aralık 2019 itibarıyla)

KORUMA PROGRAMI FAALİYETLERİ

TEMEL HAK VE HİZMETLERE ERİŞİM

Türkiye’de yaşayan göçmen ve yabancı nüfusa yönelik koruma hizmetlerini sağlayan alanında özelleşmiş kamu kurumları bulunmaktadır. Koruma Programı, ilgili kamu kurumlarına destek olmak amacıyla ülkemizde yaşayan yaklaşık 5 milyon uluslararası ve geçici koruma altındaki kişinin sağlık, eğitim, barınma gibi hizmetlere erişimini kolaylaştırmaya çalışmaktadır. Aynı zamanda, yerlerinden edilerek Türkiye’ye sığınan kişilerin sahip olduğu temel hak ve sorumluklara ve bu haklar çerçevesinde erişebilecekleri eğitim, sağlık, kayıt, evlenme, hukuki yardım gibi hizmetlere dair bilgilendirmeler yapılmakta ve bu hizmetlere erişimde sorun

yaşayanlar kişiler için bireysel düzeyde destekler sunulmaktadır. Verilen bireysel destekler kimi zaman kurumlara yönlendirme, kurumlarla birebir görüşmeler sağlama olabileceği gibi kimi zaman da kişiye eşlik etme ve tercüme desteği sağlama gibi aksiyonları kapsamaktadır.

ÇOCUK KORUMA VE EĞİTİME ERİŞİM

Program kapsamında yürütülen çocuk koruma çalışmaları; çocuk işçiliği başta olmak üzere ihmal, istismar, çocuk yaşta evlilik gibi koruma riskleri ile karşı karşıya olan ya da refakatsiz veya ailesinden ayrı düşmüş çocuklara odaklanmaktadır. Söz konusu risk altındaki çocukların tespiti ve değerlendirmesinin ardından Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) başta olmak üzere ilgili kurum ve kuruluşla işbirliği içerisinde çocukların karşılaştığı risklerin azaltılması, önlenmesi ve ortadan kaldırılması üzerine çalışılmaktadır.

Çocuk koruma çalışmalarının önemli bir kısmını eğitime devam etmeyen ya da devam etmeme riski bulunan çocuklara yönelik faaliyetler oluşturmaktadır. Eğitime erişemeyen, düzenli devam edemeyen ya da düzenli devam ettiği halde yakın dönemde eğitime erişmesinin önünde tehditler olan çocuklar ve aileleri ile görüşülerek söz konusu problemlerin nedenleri araştırılmakta ve bu nedenleri ortadan kaldırmak için çalışılmaktadır.

İNSAN TİCARETİNİN ÖNLENMESİ VE İNSAN TİCARETİ MAĞDURLARINA YÖNELİK MÜDAHALE

İnsan sömürsünün en kötü biçimlerinden biri olan insan ticareti kapsamında, temel olarak yapılan tespit ve ilgili birimlere yönlendirmelere ek olarak Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) tarafından yürütülen insan ticareti mağdurlarına yönelik sığınma evlerine de destek verilmektedir. Bu destek kapsamında sığınma evinde kalan kadın ve çocukların ihtiyaçları dâhilinde sosyal hizmet ve psiko-sosyal anlamda destekler sunulmaktadır.

ŞİDDETİN ÖNLENMESİ VE ŞİDDET MAĞDURLARINA YÖNELİK DESTEK

Bu kapsamda şiddetin tüm türlerini -fiziksel, psikolojik ve duygusal- önlemek; şiddetin herhangi bir türüne maruz kalmış kişileri tespit ederek ilgili kurum ve kuruluşlar ile birlikte müdahaleler gerçekleştirilmesi, şiddete uğrayan kişinin ihtiyaç duyduğu haklara ve desteğe ulaşması sağlanarak kapasitesinin güçlendirilmesinin sağlanması amaçlanmaktadır.

Söz konusu çalışmalar kapsamında özellikle kadına yönelik şiddet ile ilgili çalışmalar gerçekleştirilmektedir.



İÇİNDEKİLER

Türk Kızılay Toplum Merkezleri	I
Türk Kızılay Koruma Programı	II
Koruma Programı Faaliyetleri	II
Temel Hak ve Hizmetlere Erişim	II
Çocuk Koruma ve Eğitime Erişim	III
İnsan Ticaretinin Önlenmesi ve İnsan Ticareti Mağdurlarına Yönelik Müdahale	III
Şiddetin Önlenmesi ve Şiddet Mağdurlarına Yönelik Destek	III
Yönetici Özeti	VIII
Kısaltmalar	IX
Giriş	1
1. Arka Plan	4
1.1. Türkiye'nin Göç Tarihinde Eğitimin Yeri	5
1.2. Suriye Eğitim Sistemi Hakkında	6
1.3. Türkiye Eğitim Sistemi Hakkında Genel Bilgiler	8
2. Türk Kızılay Okullaştırma Çalışmaları Hakkında	10
2.1. Çalışmanın Kapsamı	11
2.2. Metot & Metodoloji	12
2.2.1. Konseptler	12
2.2.2. Araştırmanın Etiği	13
2.2.3. Çalışmanın Kısıtlılıkları	13
2.3. Çalışma Bölgeleri	14
2.4. Okul(lu)laştırma Çalışmaları için Gerçekleştirilen Müdahaleler	14
2.4.1. Bireysel Destek- Vaka Yönetimi, Yönlendirme ve Aynı Destekler	16
2.4.2. Bilgilendirme ve Farkındalık Çalışmaları	17
2.4.3. Savunuculuk	17
2.4.4. Kapasite Geliştirme	17
3. Okul(lu)laştırma Çalışması Bulguları ve Çözüm Önerileri	18
3.1. Okul(lu)laştırma Çalışmalarına Dahil Edilen Çocuklara İlişkin Veriler	19
3.2. Eğitime Dahil Olan Çocuklara İlişkin Bulgular	23

3.3. Eğitim Dışı Kalan Çocuklara İlişkin Bulgular	24
3.3.1. Çocuk İşçiliği	24
3.3.2. Okula Uyum Sorunu	26
3.3.3. Zarar Verici Geleneksel Uygulamalar	27
3.3.4. Okul Yönetimi/Fiziki Şartlar	28
3.3.5. Okula Devam Etmeme Riski Olan Çocuk	30
3.3.6. Uzun Süre Okuldan Ayrı Kalma	31
3.3.7. Psikososyal & Sağlık & Engellilik	32
3.3.8. Kimlik/Dokümantasyon	33
3.3.9. Eğitime Dahil Olamayan Çocuk	34
4. Eğitim Dışı Kalan Çocuklara İlişkin Bulgulara Dair Genel Değerlendirme	36
5. Eğitim Dışı Kalan Çocuklara İlişkin Çözüm ve Politika Önerileri	38
5.1. Çocuk İşçiliği	39
5.2. Okula Uyum Sorunu	40
5.3. Zarar Verici Geleneksel Uygulamalar	41
5.4. Okul Yönetimi / Fiziki Şartlar	42
5.5. Okula Devam Etmeme Riski Olan Çocuk	43
5.6. Uzun Süre Okuldan Ayrı Kalma	44
5.7. Psikososyal & Sağlık & Engellilik	44
5.8. Kimlik/Dokümantasyon	47
5.9. Eğitime Dahil Olamayan Çocuk	48
6. Genel Değerlendirme	50
Kaynakça	52
Katkı Sağlayan Kurum - Kuruluşlar	53

ŞEKİLLER

Şekil 1: Toplum merkezleri kuruluş tarihleri.....	I
Şekil 2: Sayılarla toplum merkezleri (Aralık 2019 itibarıyla).....	II
Şekil 3: Yıllara göre Suriye nüfusu.....	6
Şekil 4: Suriye’de okul çağında olan çocukların eğitime erişimi.....	7
Şekil 5: Suriye kız - erkek okullaşma oranları.....	7
Şekil 6: Türkiye ilkokul-ortaokul okullaşma oranları.....	8
Şekil 7: Türkiye kız-erkek ilkokul-ortaokul okullaşma oranları.....	8
Şekil 8: Yıllara göre ülkemizde eğitime erişimi sağlanan Suriyeli öğrenci sayısı.....	9
Şekil 9: Cinsiyet dağılımı.....	19
Şekil 10: Doğum tarihine göre dağılım.....	19
Şekil 11: Koruma ihtiyacına göre dağılım.....	20
Şekil 12: Cinsiyet ve koruma ihtiyacına göre dağılım.....	20
Şekil 13: Okullaştırma müdahalesine göre dağılım.....	21
Şekil 14: Müdahale sonucuna ilişkin dağılım.....	21
Şekil 15: Müdahale sonucu ve koruma ihtiyacına ilişkin dağılım.....	22
Şekil 16: Eğitime dahil olan çocuklar ve koruma ihtiyacına ilişkin dağılım.....	23
Şekil 17: Okul dışı kalan çocukların koruma ihtiyaçlarına ilişkin dağılım.....	24
Şekil 18: Cinsiyet dağılımlı çocuk işçiliği.....	25
Şekil 19: Yaş dağılımına göre çocuk işçiliği.....	26
Şekil 20: Cinsiyete göre okula uyum koruma ihtiyacı dağılımı.....	26
Şekil 21: Yaşa göre okula uyum koruma ihtiyacı dağılımı.....	27
Şekil 22: Cinsiyete göre zarar verici geleneksel uygulamalar.....	27
Şekil 23: Yaşa göre zarar verici geleneksel uygulamalar.....	28
Şekil 24: Cinsiyete göre okul yönetimi/fiziksel şartlar.....	29
Şekil 25: Yaşa göre okul yönetimi/fiziksel şartlar.....	29
Şekil 26: Cinsiyete göre okula devam etmeme koruma ihtiyacı olan çocuklar.....	30
Şekil 27: Yaşa göre okula devam etmeme koruma ihtiyacı olan çocuklar.....	30
Şekil 28: Cinsiyete göre uzun süre okuldan ayrı kalma koruma ihtiyacı.....	31
Şekil 29: Yaşa göre uzun süre okuldan ayrı kalma koruma ihtiyacı.....	32
Şekil 30: Cinsiyete göre psikososyal & sağlık & engellilik koruma ihtiyacı.....	32
Şekil 31: Yaşa göre psikososyal & sağlık & engellilik koruma ihtiyacı.....	33
Şekil 32: Cinsiyete göre kimlik/dokümantasyon koruma ihtiyacı.....	33
Şekil 33: Yaşa göre kimlik/dokümantasyon koruma ihtiyacı.....	34
Şekil 34: Cinsiyete göre eğitime dahil olamayan çocuk koruma ihtiyacı.....	34
Şekil 35: Yaşa göre eğitime dahil olamayan çocuk koruma ihtiyacı.....	35

YÖNETİCİ ÖZETİ

29 Nisan 2011’de Suriye’den Türkiye’ye gelen ilk katile 252 kişiden oluşmaktaydı. Yıllar içerisinde artan sayı ile beraber şu an Türkiye, en çok sayıda geçici koruma altında yaşayan Suriyelilere, diğer koruma statüsündeki kişilere ve herhangi bir koruma altında bulunmayan sığınmacıya ev sahipliği yapan ülke konumunda bulunmaktadır.

İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre, 10 Ekim 2019 itibarıyla Suriye’den geldikten sonra geçici barınma merkezlerinde ve ev sahibi topluluklarda yaşayan 3.674.588 kişinin “geçici koruma altında” olduğunu göstermektedir.

Göçün başladığı ilk andan itibaren temel ihtiyaç, barınma ve hizmetlere erişim konularında destek sağlayan Türk Kızılay, kamp dışında yaşayan Suriyeli kişilerin geçici barınma merkezlerindeki nüfusa göre oldukça yüksek olmasını da göz önünde bulundurarak en çok sayıda uluslararası ve geçici koruma altında bulunan kişilerin yaşadığı 15 ilde göç sebebiyle oluşan ihtiyaçlara cevap verebilmek adına toplum merkezlerinin kurulumunu gerçekleştirmiştir.

Türk Kızılay toplum merkezlerinde koruma, sağlık ve psikososyal destek, sosyal uyum ve geçim kaynağını geliştirme programları kapsamında bütünsel faaliyetler yürütülmektedir. Toplum merkezleri ana programlarından olan Koruma Programı, koruma alanında çalışan devlet kurum ve kuruluşlarını destekleyici rolünün bir parçası olarak insani kriz içeren durumlarda kişilere/ gruplara yönelik şiddet, zorlama ve istismar durumlarını; insanlığın insancıl ilkeleri, tarafsızlık, bağımsızlık ve uluslararası hukuk ve özellikle uluslararası insan hakları çerçevesinde ele alarak, kişilerin ihtiyaçlarına cevap verebilmek ve farkındalığı arttırmak amacıyla çeşitli alt programlar ve faaliyetler yürütülmektedir. Koruma Programı kapsamında “çocukların eğitime erişimi ve devamlılığını sağlamak” amacıyla, program bünyesinde her toplum merkezinde bulunan vaka çalışanı ve sosyal hizmet uzmanları risk altındaki çocuk ve ailelerin ilk değerlendirmelerini yaparak tespit edilen koruma riskinin önlenmesi, en aza düşürülmesi veya ortadan kaldırılması için bilgilendirme, yönlendirme ve vaka yönetimi çalışmalarını gerçekleştirirler.

Eğitime erişim kapsamında yapılan okullaştırma çalışmalarına 17-18 Temmuz 2018 tarihinde yapılan açılış toplantısı ile başlanmış ve Koruma Programı ekiplerinden belirlenen odak kişiler ile toplum merkezlerinin faaliyet gösterdiği 14 ilde¹ [Ankara, Adana, Bursa, Gaziantep, Hatay, İstanbul (Avrupa ve Anadolu), İzmir, Kayseri, Kahramanmaraş, Konya, Kilis, Mersin, Mardin, Şanlıurfa] gerçekleştirilecek olan okullaştırma faaliyetlerinin takvimi belirlenmiştir. Koruma Programı kapsamında yürütülen projelerin uygulanmasını sağlayan saha çalışmaları, bireysel başvurular ve diğer kurum/kuruluşlardan yönlendirme ile tespit edilen “okula hiç kayıt olmamış” ve “okula kayıt olup okulu bırakmış” olan çocuklara dair veriler analiz edilmiş ve bu çocukların “okula kayıt” işlemlerinin yapılması ve “okula devam”lılıklarının sağlanabilmesi için çalışmalara başlanmıştır.

Kasım 2018’e kadar yoğunluklu olarak devam eden bu çalışmalar, geçici ve uluslararası koruma altındaki çocuklar ile henüz kaydı olmayan çocukların eğitime erişimi ve devamlılığına dair pek çok göstere sunmaktadır. Tüm bu göstergelerin ışığında ilgili kamu ve sivil toplum kuruluşlarının katkıları ile 26 Kasım 2019 tarihinde çözüm ve politika önerilerinin geliştirilmesi amacıyla kapsamlı bir çalıştay gerçekleştirilmiştir.

Bu bağlamda bu rapor Türkiye’ye göç etmek zorunda kalan çocukların eğitim haklarına erişimleri için çalışmalar yürüten Koruma Programı çalışanlarının tespit ettiği sorunlar ve bu alanda çalışan paydaşların çözüm önerilerini içeren bir belge niteliğindedir.

¹ Kocaeli Toplum Merkezi Temmuz 2019’da açıldığı için 2018-2019 okul dönemi çalışmalarına dahil edilememiştir.

KISALTMALAR

- AÇSHB:** Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
GEM : Geçici Eğitim Merkezi
GİGM : Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GK : Geçici Koruma
HEM : Halk Eğitim Merkezi
HEP : Hızlandırılmış Eğitim Programları
MEM : Mesleki Eğitim Merkezi
MEB : Milli Eğitim Bakanlığı
RAM : Rehberlik ve Araştırma Merkezi
SHM : Sosyal Hizmet Merkezi
STK : Sivil Toplum Kuruluşu
SUY : Sosyal Uyum Yardımı
SYDV : Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
ŞEY : Şartlı Eğitim Yardımı
TTGP : Toplum Temelli Göç Programları
UK : Uluslararası Koruma

GİRİŞ

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde eğitim hakkını güvence altına alan 26. Madde'de belirtildiği üzere;

- Her şahsın öğrenim hakkı vardır. Öğrenim hiç olmazsa ilk ve temel safhalarında parasızdır. İlköğretim mecburidir. Teknik ve mesleki öğretimden herkes istifade edebilmelidir. Yükseköğretim, liyakatlerine göre herkese tam eşitlikle açık olmalıdır.
- Öğretim insan şahsiyetinin tam gelişmesini ve insan haklarıyla ana hürriyetlerine saygının kuvvetlenmesini hedef almalıdır. Öğretim bütün milletler, ırk ve din grupları arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu teşvik etmeli ve Birleşmiş Milletler'in barışın idamesi yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir.
- Ana baba, çocuklarına verilecek eğitim türünü seçmek hakkını öncelikle haizdirler.

Ülkemizin de taraf olduğu Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi kapsamında; Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:

- İlköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler.
- Ortaöğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar.
- Uygun bütün araçları kullanarak, yükseköğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler.
- Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler.
- Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.
- Taraf Devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşmeye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.
- Taraf Devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.

Türkiye Milli Eğitim Temel Kanunu ile ülkemizde yaşayan çocukların hiçbir ayırım gözetmeksizin eğitim hakkında faydalanması düzenlenmiştir. Ayrıca ülkemize göç eden çocukların eğitim haklarından yararlanabilmeleri hususunda uluslararası koruma (UK) ve geçici koruma (GK) mevzuatı bu hakkın güvence altına alındığını ifade etmektedir.

Tüm bu bağlayıcı unsurlar da göz önünde bulundurularak Türkiye Cumhuriyeti, ülkede bulunan tüm vatandaşları ile uluslararası ve geçici koruma altında bulunan kişilerin eğitime erişim haklarını destekler. Ülkemizde yaşamakta olan geçici koruma altında olan Suriyeli kişilerin 1.156.005'i² 5-18 yaş aralığında bulunan çocuklardan oluşmaktadır. Bir başka deyişle, Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin yüzde 30'dan fazlasını çocuklar oluşturmaktadır. Göçün ilk yılından itibaren uygulanan açık kapı politikası sayesinde ülkemize sığınma talebinde bulunan Suriyeliler için ilk andan itibaren cevap vermeye çalışan kamu kuruluşları, sivil toplum örgütleri ve Türk Kızılay, öncelikli olarak barınma, sağlık, gıda gibi temel ihtiyaçların karşılanmasını sağlamaya çalışmıştır. Sonrasında çocukların eğitime erişimlerini sağlamak amacıyla ilgili bakanlıkların yürütücülüğünde öncelikli olarak GEM'ler oluşturmuş, ilerleyen yıllarda sosyal uyum çalışmalarına da ağırlık verilmesi ile beraber Suriyeli çocukların devlet okullarına kayıtları sağlanmıştır. 2014-2015 döneminde yüzde 30'larda olan okullaşma oranı, bu çalışmalarla 2018-2019 döneminde yüzde 60'lara ulaşmış durumdadır. Ancak tüm çağ nüfusu göz önünde bulundurulduğunda hala 400.000'den fazla Suriyeli çocuğun okula erişemediğini belirtmek gerekir.³ Bu bağlamda, 14 ilde Türk Kızılay Koruma Programı ekipleri tarafından eğitim hakkına erişemediği ya da eriştikten sonra devamlılık sağlayamadığı tespit edilen çocukların eğitime erişimlerini kolaylaştırmak amacıyla atılan adımlara dair ortak sonuçlar olmakla birlikte, her bölgenin dinamiklerine göre farklılık içeren sonuçlar da bulunmaktadır. Ayrıca rapor okullaşan çocukların okulu bırakma riskleri hakkında da genel bir gözlem ortaya koyarak okullaşma ve okula devamlılık konusunda bütünsel bir yaklaşım oluşturmayı da hedeflemektedir. Raporda yer alan niceliksel veriler ile desteklenen niteliksel araştırma sonuçları UK ve GK altındaki çocukların eğitim haklarına erişimlerinde rol oynayan tüm paydaşlar için uygulanabilir yöntemler sunmaktadır.

2 GİGM. Geçici koruma. Erişim tarihi 15 Şubat 2019, http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik.

3 UNICEF. (2019). UNICEF Turkey humanitarian situation report. Erişim tarihi 15 Ekim 2019, https://www.unicef.org/appeals/files/UNICEF_Turkey_Humanitarian_Situation_Report_MidYear_2019.pdf.



1.1. TÜRKİYE’NİN GÖÇ TARİHİNDE EĞİTİMİN YERİ

Türkiye’nin Suriye’den gelen kişilerden önceki göç deneyimleri, bu kadar yüksek sayıda kişiden oluşmadığı için Türkiye’ye sığınan kişilerin eğitime erişim hususunda büyük zorluklar yaşanmamış fakat Suriye’den gelen kişilerin büyük çoğunluğunu çocukların oluşturması sebebiyle eğitim konusunda önemli adımlar atılması zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

Türkiye uzun yıllardır ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan farklı milletten kişilere belirli aralıklarla ev sahipliği yapmıştır. Türkiye’nin göç tarihinde Suriye’den gelen kişilerden sonra en çok sayıda ev sahipliği yaptığı topluluk Balkan göçmenleridir.⁴

1951 tarihli Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi çerçevesinde ifade edildiği şekilde, Türkiye’ye gelerek sığınma talep eden kişiler için sığınma başvuru talepleri alınmaktadır. Türkiye Cenevre Sözleşmesine 19615 tarihinde taraf olmuş, sözleşmenin kapsamını genişleten 1967 tarihli New York Protokolü’ne de 1968 yılında katılmış, ancak Türkiye sözleşmeye taraf olurken, coğrafi sınırlama şerhi koymuş ve bu sınırlamayı günümüze kadar da muhafaza etmiştir. Bu bağlamda Türkiye yalnızca Avrupa’dan gelen kişilere mülteci statüsü tanımakta diğer ülkelerden gelen kişiler uluslararası koruma kapsamına alınmaktadır. Suriye’den gelen kişiler bireysel değerlendirilemeyecek bir kitlesel akın ile geldikleri için yine uluslararası korumanın bir biçimi olan geçici koruma altındaki kişiler olarak tanımlanmaktadır.⁶

Türkiye’den koruma talep eden Suriyeli bireyler için Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun (YUKK) 91. Maddesine istinaden geçici koruma statüsü veren yönetmelik 2014 yılında yürürlüğe girmiştir. Geçici Koruma Yönetmeliğinin 28. Maddesi ile geçici koruma altındaki 54-66 aylık çocuklar öncelikli olmak üzere 36-66 aylık çocukların okul öncesi eğitim hizmeti ve ilköğretim ve ortaöğretim çağındaki çocuklara verilecek eğitim ve öğretim etkinlikleri Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) sorumluluğuna verilmiş ve bu kişilerin Türkiye’de kaldıkları süre boyunca eğitim haklarına erişebilmeleri güvence altına alınmıştır. “Başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişi ve aile üyeleri, statülerine uygun olarak kendilerine düzenlenen kimlik belgeleri ile ilköğretim ve ortaöğretim hizmetlerinden faydalanmaktadır. Geçici koruma kapsamındaki yabancılar da benzer şekilde kendilerine düzenlenen “Geçici Koruma Kimlik Belgesi” ile eğitime erişilebilmektedir. Söz konusu yabancılar yönelik Milli Eğitim Bakanlığı tarafından çıkarılan 2014/21 sayılı Genelge ile eğitim hizmetlerine ilişkin usul ve esaslar belirtilmiştir.”⁷

Bu bağlamda Suriye’den gelen yoğun göçün ardından 2014 yılında oluşturulan GEM’ler ve sonraki yıllarda devlet okullarına kayıt teşviki ile Suriye’den gelen çocukların eğitim haklarına

4 GİGM. Göç tarihi. Erişim tarihi 20 Şubat 2019, http://www.goc.gov.tr/icerik/goc-tarihi_363_380.

5 Cenevre’de 28 Temmuz 1951 tarihinde imzalanmış olan Mültecilerin Hukuki Durumuna dair Sözleşmenin onaylanması hakkında Kanun.(1961). T.C. Resmi Gazete. 359, 29 Ağustos 1961.

6 2004 tarihli 100 No’lu Birleşmiş Milletler Yürütme Komitesi kararına göre kitlesel sığınmanın varlığından söz edebilmek için uluslararası bir sınıra doğru dikkate değer sayıda insan hareketliliğinin olması, bu hareketliliğin hızlı bir varışla devam etmesi, ev sahibi (karşılaman) devletin yakın dönemde mevcut bireysel sığınma prosedürlerini uygulayamayacak hale gelmesi gerekmektedir. Bu unsurları içeren kitlesel sığınma prosedürlerini uygulayamayacak hale gelmesi gerekmektedir. Bu unsurları içeren kitlesel sığınma prosedürlerini uygulayamayacak hale gelmesi gerekmektedir. Bu unsurları içeren kitlesel sığınma prosedürlerini uygulayamayacak hale gelmesi gerekmektedir.

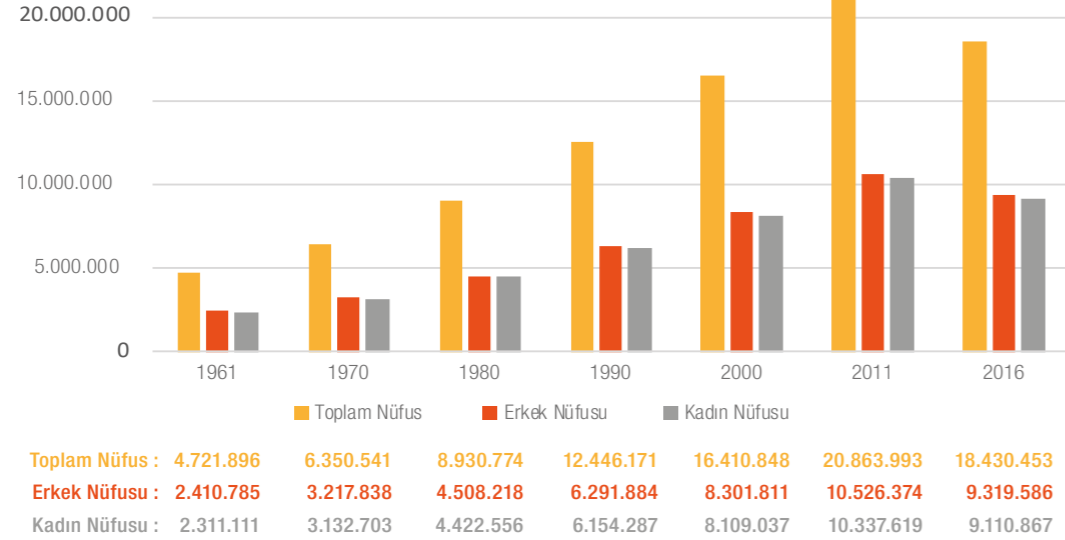
7 GİGM. Hak ve yükümlülükler. Erişim tarihi 20 Şubat 2019, http://www.goc.gov.tr/icerik6/hak-ve-yukumlulukler_409_546_554_icerik.

erişimlerine oldukça önem verilmiş ve yıllar içerisinde de okula kayıtlı nüfusta büyük artış görülmüştür. MEB, 2020 eğitim öğretim yılına kadar bütün GEM'leri kapatarak tüm Suriyeli çocukların devlet okullarından yararlanmasını sağlamayı hedeflemektedir.

1.2. SURİYE EĞİTİM SİSTEMİ HAKKINDA

2002 yılına kadar 3 kısımdan oluşan eğitim sistemi; 6 yıllık ilköğretim, 3 yıllık ortaöğretim olarak belirlenmiş ve ilk 6 yıl zorunlu kılınmıştır. 2002 yılından sonra ise 6-15 yaş arası kapsayan temel eğitim zorunlu hale getirilmiş ve 9 yılın ardından girilen sınavla Temel Eğitim Sertifikası almaya hak kazanan öğrenciler mesleki ya da genel ortaokul eğitimine devam etmeye başlamıştır. 9 yıllık zorunlu eğitim, okul öncesi ya da anaokulu eğitimini kapsamamaktadır.⁸

Suriye Arap Cumhuriyeti, resmi olarak bağımsızlığını ilan ettiği tarih olan 1961 yılında yaklaşık 5 milyon kişilik nüfusa sahipti. Dünya Bankası'nın verileri en son 2016 yılına kadar nüfus değişimine dair verileri sağlamaktadır.



Şekil 3: Yıllara göre Suriye nüfusu

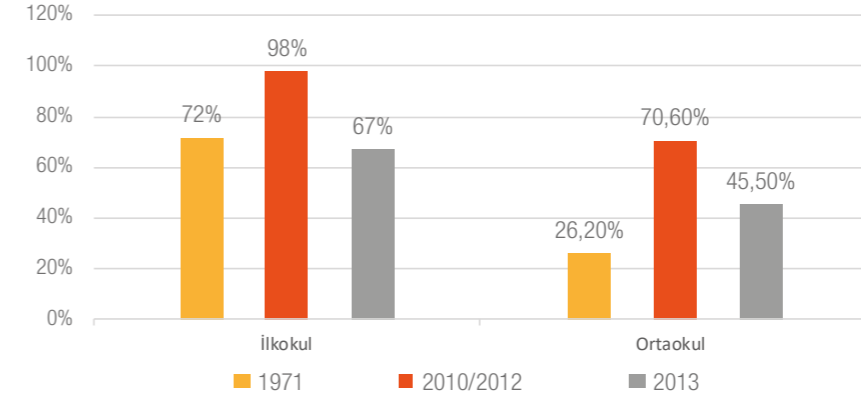
Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesinde bulunan Suriye Arap Cumhuriyeti'nin eğitim sistemi merkezi olarak Eğitim Bakanlığına bağlı yürütülmektedir.

Suriye'de anaokulu/okul öncesi eğitime dâhil olan çocukların oranının oldukça düşük olduğu görülmekte ve 2013 yılına ait verilerde bu oran yüzde 5 olarak ifade edilmektedir.⁹ İlkokula kayıt oranı 1971-2010 yılları arasında yüzde 72'den yüzde 98'e yükselmiş, 2013 yılında ise bu oran yüzde 67'ye düşerek savaşın etkisini yansıtmıştır.¹⁰ Benzer bir şekilde ortaokul için olan okullaşma oranı 1971 yılında %26,2 iken 2012 yılında %70,6'ya yükselmiş ancak yaşanan olaylar sebebiyle 2013 yılında %45,5'e düşmüştür.

8 Nuffic. (2015). Education system Syria described and compared with the Dutch system

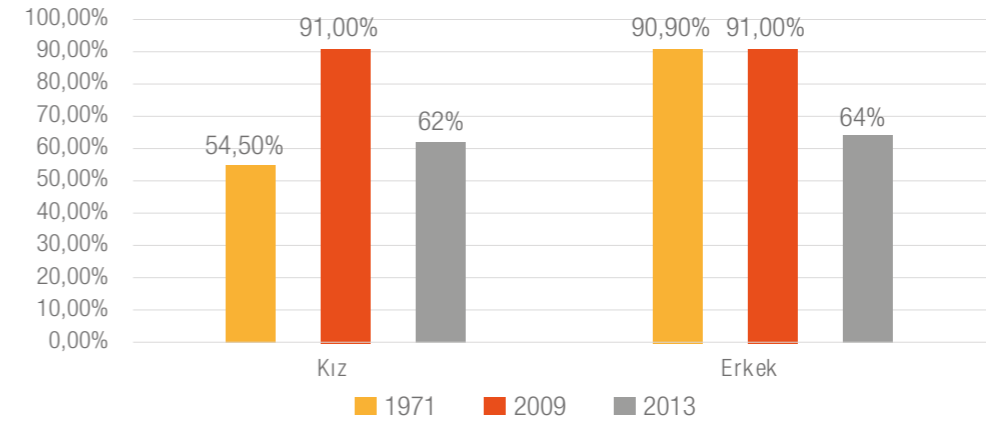
9 Dünya Bankası. Suriye Arap Cumhuriyeti eğitim. Erişim tarihi 20 Şubat 2019, <http://datatopics.worldbank.org/education/country/syrian-arab-republic>.

10 Dünya Bankası. Suriye Arap Cumhuriyeti ülkesi. Erişim tarihi 20 Şubat 2019 <https://data.worldbank.org/country/syrian-arab-republic>.



Şekil 4: Suriye'de okul çağında olan çocukların eğitime erişimi

Eğitime dâhil olan kız-erkek çocuklarının dengesine bakıldığında 1971 yılında erkek çocuklarının ilkökula dâhiliyeti %90,9 oranındayken kız çocukları için bu oran %54,5'tir. 2013 yılına kadar benzer bir oranda devam eden erkek çocuklarının okullaşma oranı, 2013 yılında %64'e düşmüş, kız çocukları için ise 2009 yılında %91'e yükselirken 2013 yılında %62'ye düşmüştür. Ortaokul için ise bu oran aynı yıl kız çocukları için %14,5 ve erkek çocukları için %37,7 ile başlamış; savaştan önce tüm çocuklar için olan oran %70 iken 2013 yılında %45'e düşmüştür.



Şekil 5: Suriye kız - erkek okullaşma oranları

Suriye eğitim sisteminde eğitim kalitesine yönelik çarpıcı bir başka veri ise öğretmen başına düşen öğrenci sayısıdır. 2002 yılı verilerine göre her öğretmene 25 öğrenci düşmektedir ve sonraki yıllara ait veri bulunmamaktadır.¹¹

Tüm bu veriler doğrultusunda Suriye'de başlangıçta eğitime katılım oranı çok düşük iken, zamanla artan okullaşma oranları Suriye'de eğitime katılımdaki artışa dair verilen çabaya ilişkin önemli veriler sunmaktadır. Benzer bir şekilde başlangıçta kız çocuklarının okullaşma oranı erkek çocuklarının okullaşma oranının neredeyse yarısı iken ilerleyen yıllarda bu oran eşitlenmiştir. Ancak 2011 yılında başlayan savaş neticesinde değişen koşulların, çocukların eğitim hayatını sekteye uğrattığı yadsınamaz bir gerçektir.

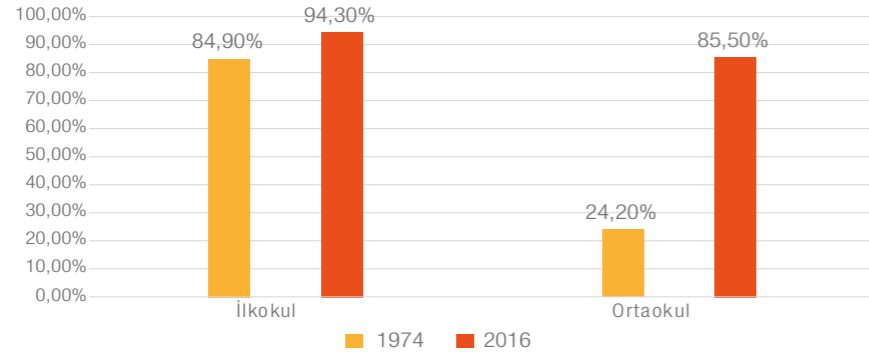
11 Dünya Bankası. Suriye arap cumhuriyeti eğitim. Erişim tarihi 20 Şubat 2019. <http://datatopics.worldbank.org/education/country/syrian-arab-republic>

1.3. TÜRKİYE EĞİTİM SİSTEMİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

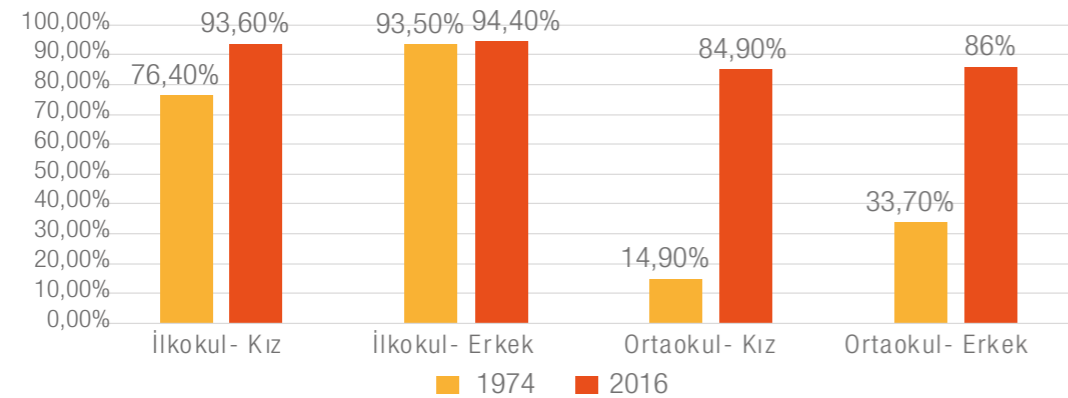
Türkiye Cumhuriyeti, 2012-2013 yılında zorunlu eğitime ilişkin değişikliğe gitmiş ve 12 yıllık zorunlu kademeli eğitim uygulamaya başlamıştır.

Birinci kademe 4 yıl süreli ilkokul (1. 2. 3. ve 4. sınıf), ikinci kademe 4 yıl süreli ortaokul (5. 6. 7. ve 8. sınıf) ve üçüncü kademe 4 yıl süreli lise (9. 10. 11. ve 12. sınıf) olarak düzenlenmiştir.¹²

Dünya Bankası istatistiklerine¹³ göre 1974 yılında ilk kez ilkokula dair net okullaşma oranı %84,9 olarak ifade edilirken 2016 yılına bakıldığında %94,3 olduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca 1974 yılında kız çocuklarının ilkokul okullaşma oranı %76,4 iken erkek çocuklarının %93,5 olduğu görülmektedir. Ortaokul için 1974'te bu oran bütün çocuklar için %24,2; 2016'da ise %85,5 olarak ifade edilmektedir. Ortaokul okullaşma oranına bakıldığında 1974 yılında kız çocukları için %14,9; erkek çocukları için %33,7 olarak ifade edilmekte; 2016 yılında ise ortaokul okullaşma oranı kız çocukları için %84,9; erkek çocukları için ise %86 olarak ifade edilmektedir. 2015 yılı öğrenci/öğretmen oranına bakıldığında her öğretmenin yaklaşık 18 öğrencisinin olduğu görülmektedir.¹⁴



Şekil 6: Türkiye ilkokul-ortaokul okullaşma oranları



Şekil 7: Türkiye kız-erkek ilkokul-ortaokul okullaşma oranları

12 MEB. Türk eğitim sistemi. Erişim tarihi 25 Mart 2019, http://sgb.meb.gov.tr/eurydice/kitaplar/Turk_Egitim_Sistemi_2018/TES_2018.pdf

13 Dünya Bankası. Türkiye ülkesi. Erişim tarihi 25 Mart 2019, <https://data.worldbank.org/country/turkey>.

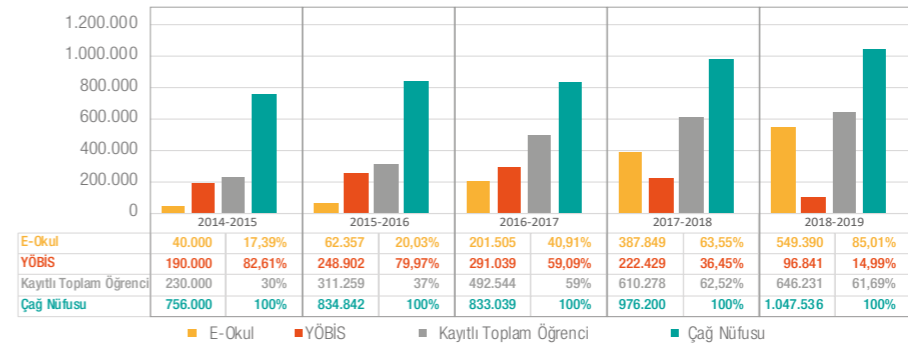
14 UNICEF. Türkiye raporlar. Erişim tarihi 25 Mart 2019, <https://www.unicef.org/turkey/raporlar/haydi-kizlar-okula-kiz-%C3%A7ocuklarin-okullula%C5%9Fmasina-destek-kampanyasi>. Okul öncesi eğitim zorunlu olmamakla birlikte brüt okullaşma oranı 2016 yılında %30,3 olarak belirtilmektedir.

Türkiye, değişen dünyaya ayak uydurmak amacıyla eğitime erişim, eğitimin kalitesi ve içeriğinde değişikliğe gitmeye başlamış; 2003 yılında Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) ile sağlanan destek ile okula devamı arttırmanın önündeki engellerden biri olan yoksullukla mücadele edilmeye çalışılmış, eğitimde fırsat eşitliği amacıyla 2001-2005 yılları arasında "Haydi Kızlar Okula" kampanyası başlatılmış okullaşma düzeyinin en düşük olduğu 53 ilde kaliteli eğitim imkânı sağlayarak ilköğretim düzeyindeki okullaşmadaki cinsiyet açığını 2005 yılı sonuna kadar kapatmak¹⁵ amaçlanmıştır. 2011 yılında başlatılan, "Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki 15 pilot ilde gerçekleştirilen projenin öncelikli amacı; okula kaydı yapılan ancak çeşitli sebeplerden dolayı devam edemeyen, özellikle kız çocuklarının eğitimlerini sürdürebilmelerini sağlamaktır."¹⁶

Devam eden bu süreçler içerisinde 2011 yılında Türkiye'ye göç eden ilk katile, çok az sayıda Suriyeliden oluşmaktaydı. 2012 yılında 14.237 Suriyeli Türkiye'de bulunmakta iken Ocak 2019 itibarıyla bu sayı 3.632.622 olarak istatistiklere geçmektedir. 2014-2015 yılları arasında okul çağında olan 756.000 çağ nüfusu varken 2018-2019 öğretim yılında çağ nüfusu 1.047.536 olarak ifade edilmektedir. Başlangıçta GEM ile eğitimleri desteklenen Suriyeli çocukların %82,61'i GEM'lere devam ederken %17,39'u devlet okullarına devam etmekteydi. 2014 yılına ait olan bu istatistikler %30'luk okullaşma oranına tekabül etmektedir. Eğitim alanında kalıcı çözümler üretmek adına atılan adımlardan biri olan GEM'lerdeki çocukların devlet okullarına yönlendirilmesi önemli adımlardan biri olarak hayata geçmiş ve bugün gelinen noktada Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı Ocak 2019 verilerine göre 2018-2019 eğitim-öğretim yılında okullaşma oranı %61,69 olarak belirtilmiştir ve okula kayıtlı çocukların %85,01'i devlet okullarına; yalnızca %14,99'u GEM'lere kayıtlı durumdadır.



Geçici Koruma Altındaki Öğrencilerin Eğitim Hizmetleri



Açık okullara kayıtlı 16.713 öğrenci resmi okullara dahil edilmiştir.
18.01.2019 YÖBİS ve E-OKUL verileri

Şekil 8: Yıllara göre ülkemizde eğitime erişimi sağlanan Suriyeli öğrenci sayısı

Suriye'den gelen büyük göç, Türkiye eğitim sisteminde köklü değişikliklere sebep olmamakla beraber, Suriyeli çocukların eğitim sistemine entegrasyonu için önemli adımlar atılmasını zorunlu kılmıştır. Türkiye göç tarihinde, eğitim alanında büyük adımlar atılmasını gerektiren yoğun kitle göçleri ile karşılaşmamış, Suriye'den gelen göç ile kayıp nesil yaratmamak adına eğitim alanına özellikle odaklanıldığı söylenebilmektedir.

15 UNICEF. Türkiye raporlar. Erişim tarihi 25 Mart 2019, <https://www.unicef.org/turkey/raporlar/haydi-kizlar-okula-kiz-%C3%A7ocuklarin-okullula%C5%9Fmasina-destek-kampanyasi>.

16 MEB. Kızların eğitimi. Erişim tarihi 25 Mart 2019, <http://kizlarinegitimi.meb.gov.tr/tr/haber/ozellikle-kiz-cocuklarinin-egitimine-des/49>.



2. TÜRK KIZILAY OKULLAŞTIRMA ÇALIŞMALARI HAKKINDA

2.1. ÇALIŞMANIN KAPSAMI

Koruma Programı kapsamında "okula kayıt ve okula devam" hususlarında ilk toplum merkezinin kuruluş yılı olan 2015'ten beri yapılmakta olan çalışmalar 2018-2019 dönemi için yapılandırılmış bir programla okullaştırma çalışmalarına odaklanılarak devam etmiştir.

Kızılay, Uluslararası Kızıllaç Kızılay Hareketinin bir bileşeni olarak Ulusal Derneklerin temel görevlerinden biri olan doğal afet ya da acil durumlarda devlet kurumlarına destek olma görevini yerine getirmek amacıyla; Suriye'den gelen kişilerle birlikte toplumda savunmasız durumda olan bütün gruplara yönelik; koruma, sağlık ve psikososyal destek, geçim kaynağını geliştirme ve sosyal uyum konularında faaliyetler yürüten toplum merkezlerini kurmuştur.

Bu kapsamda her toplum merkezinden belirlenen bir Koruma Programı personeli ile 17-18 Temmuz 2018 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilen "Okullaştırma Çalıştayı" ile yapılacak çalışmalara dair ortak bir ajanda oluşturulmuştur.

Oluşturulan ajanda doğrultusunda;

- 23 Temmuz haftasında; her toplum merkezinin bulunduğu il özelinde uluslararası/geçici koruma altında bulunan kişiler ve uluslararası/geçici koruma altında bulunan okul çağındaki çocukların okullaştırma durumlarına dair güncel bilgileri toplanmış ayrıca okullaştırma çalışmalarının daha yoğunlukla yürütüleceği ilçeler belirlenmiştir.
- 30 Temmuz haftasında toplum merkezi Koruma Programı tarafından gerçekleştirilen ev ziyaretleri, diğer kurum, kuruluş ve sivil toplum kuruluşlarından (STK) yönlendirmeler, toplum merkezine geldiklerinde tespit edilen okula kayıt olması ya da okula devam etmesi gereken çocuklara dair veriler analiz edilmiştir.
- 6-17 Ağustos 2018 tarihlerinde; toplum merkezleri okullaştırma kapsamına giren paydaşlarla görüşmeler gerçekleştirilmiş ve bu bağlamda, İl/ilçe Milli Eğitim Müdürlükleri, Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri, okul müdürleri/rehberlik öğretmenleri, Sosyal Hizmet Merkezleri (SHM), Rehberlik ve Araştırma Merkezleri (RAM), STK'lar, valilikler, müftülükler, Halk Eğitim Merkezleri (HEM) ve muhtarlar dahil olacak şekilde görüşmeler gerçekleştirilmiş ve bu görüşmeler referans alınarak illerde yaşanan ve yaşanabilecek olan sorunlar, gerçekleştirilen ve gerçekleştirilebilecek işbirliklerine dair bilgi sahibi olunmuştur.
- 3-17 Eylül tarihleri arasında veliler, öğretmenler ve öğrencileri kapsayacak şekilde Koruma Programı, sağlık ve psikososyal destek programı ile beraber seminer, atölye ve bilgilendirme toplantıları ile Türkiye'deki eğitim sistemi ve eğitimin önemi, çocuk hakları, çocuk gelişimi ile ilgili ailelerin bilmesi gerekenlere dair duyarlılaştırma çalışmaları gerçekleştirilmiştir.
- 17 Eylül itibarıyla aktif olarak okula kayıt ve yeniden okula döndürme çalışmalarına başlanmıştır.
- Temmuz ayı itibarıyla başlayan bu sürece paralel olarak yoğunluklu olarak uluslararası/geçici koruma altında bulunan çocuklar ile zarar görebilir grupların yoğunlukla yaşadığı bölgelerdeki okullara temizlik, okul kırtasiye malzemesi, ders malzemeleri ve spor malzemeleri desteğinde bulunulmuştur. Eş zamanlı olarak sosyo-ekonomik durum sebebiyle okul araç ve gereçlerini karşılayamayan uluslararası/geçici koruma altında

bulunan çocuklar ve yerel halktan çocuklara kırtasiye, çanta, üniforma, spor kıyafeti, mont, bot gibi çocukların eğitimini destekleyici ihtiyaçların temini sağlanmıştır.

2018-2019 eğitim-öğretim yılı için hazırlanan okullaştırma çalışmaları bu takvim planı gözetilerek gerçekleştirilmiş ve 26 Kasım 2019 tarihinde gerçekleştirilen çalıştay ile çıktılar ilgili kamu ve sivil toplum kuruluşları ile paylaşılmış; tüm katılımcılarla çözüm ve politika önerilerine dair grup çalışmaları gerçekleştirilmiş ve bu raporun en önemli kısımlarından biri olarak eklenmiştir.

2.2. METOT & METODOLOJİ

Bu rapor niceliksel ve niteliksel çalışmaların birleşimi olarak tasarlanmış kesitsel bir çalışmadır. Bu çalışma okul dışı kalmış ve toplum merkezlerinin okul(lu)laştırma çalışmasına dâhil edilen çocukların arasından belirlenen bir örneklem temel alınarak gerçekleştirilmiştir.

Türkiye’de yaşayan uluslararası ve geçici koruma altında bulunan ve kimliksiz okul çağındaki çocukların eğitime devam etmeleri gerek bugünlerinde güvenli alanlarda eğitim ve öğrenim almalarını sağlamak gerekse ileride ekonomik olarak katkı görebilecekleri bilgi ve birikim elde etmek açısından önemi yadsınamaz. Ayrıca okul dışında kalan çocukların karşı karşıya kalabilecekleri risk ve tehditler de göz önünde bulundurulduğunda okul dışı kalmalarının önündeki engellerin tespit edilerek okul(lu)laştırma oranının artırılmasına katkı sağlayacak tüm aktörlere yöntem önerilerinde bulunmak bu raporun oluşturulmasındaki en önemli amaçlardan birini oluşturmaktadır.

Çalışmayı oluşturan niceliksel veriler okul çağındaki çocukların il, ilçe, yaş, cinsiyet, uyruk, engellilik, kimlik durumu ve koruma ihtiyacını içeren veriler ile okul(lu)laştırma çalışmasının paydaşları ile yapılan görüşme sayısını kapsamaktadır.

Okul(lu)laştırma çalışmalarının niteliksel verilerini kurum/kuruluşlarla yapılan görüşmeler, okul dışı kalmış çocuklar ve aileleri ile görüşmeler ve saha çalışanlarının değerlendirmeleri oluşturmaktadır.

Bu kesitsel çalışmada Aralık 2017 ile Eylül 2018 tarihleri arasında tespit edilen okul dışı kalmış çocukların 2018-2019 eğitim-öğretim yılında okul(lu)laştırılmasına dair veriler sunulmuş; bununla birlikte çocukların süreç içerisinde takibine ilişkin son güncellemelere bu raporda yer verilmemiştir.

Bu bağlamda 14 il ve 15 toplum merkezinde gerçekleştirilen okul(lu)laştırma çalışmalarında;

5304 çocuk örnekleme dahil edilmiştir. Bu çocukların 386’sına ulaşılamadığı için herhangi bir müdahale gerçekleştirilememiştir. Ancak müdahale sürecinde karşılaşılan zorluklardan biri olarak tespit edilen “ulaşamama” sorununu dahil edebilmek adına bu veriler de rapora dahil edilmiştir.

2.2.1. KONSEPTLER

Tespit edilen risklerde yer alan **“eğitime dahil olmayan”** ifadesi okul çağındaki olmasına rağmen eğitime sistemine dahil olamamış ya da henüz okul çağına girmiş çocukları ifade etmektedir.

Tespit edilen risklerde yer alan **“eğitime devam etmeme riski olan”** ifadesi Türkiye’ye geldikten sonra eğitim sistemine dahil olmuş ancak karşılaştığı riskler ve tehditler sebebiyle okulu bırakma riski taşıyan çocukları ifade etmektedir.¹⁷

Çalışmada örnekleme dahil edilen çocukların süreç boyunca takip edilen müdahale planlarında

¹⁷ Bu raporda yalnızca “okula kayıt” hususu değil “okula devam”ın önemini vurgulamak amacıyla okula devam etmeme riski olan çocuklar özellikle veri analizine dahil edilmiştir.

“okullaşma” ve **“okul(lu)laştırma”** kavramları ulaşmak istenen sonuçları temsil etmektedir. Bir başka deyişle;

Türkiye’ye geldikten sonra hiçbir şekilde eğitime dahil olamamış geçici/uluslararası koruma altındaki çocukların eğitime dahil edilmesi/okula kayıt edilmesi **“okullaştırma”** olarak tanımlanmıştır.

Geçici/uluslararası koruma altındaki çocuklardan Türkiye’ye geldikten sonra devlet okullarına veya GEM’lerden birine kayıt yaptırmış, dolayısıyla eğitime bir şekilde dahil olmuş ve bir sebepten okuldan ayrılmış çocukların eğitime devam etmesini sağlayan durumu ifade eden kavram ise **“okul(lu)laştırma”** olarak tanımlanmıştır.

5-17 yaş aralığında mevcut örgün eğitim sistemine dahil olması gereken çocukları **okul çağındaki çocuk/çağ nüfusu** tanımı temsil etmektedir.

5-17 yaş aralığında var olan eğitim sistemine dahil olamayan çocuklar **“okul dışı kalan çocuk”**lar olarak ifade edilmektedir.

2.2.2. ARAŞTIRMANIN ETİĞİ

Araştırmanın kaynak ve bulguları dürüstlük ve gerçeklik ilkesine bağlı olarak kişilerin rızası alınarak hazırlanmıştır. Araştırmaya dahil edilen çocuk ve ailelere zarar vermeme ilkesi gözetilerek araştırmanın aşamalarına uygun; intihal bulunmaksızın doğru ve yerinde kaynak kullanımı ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırma tarafsız olarak birey, grup ve topluma sosyal hasarlar vermemesi göz önünde bulundurularak raporlaştırılmıştır.

2.2.3. ÇALIŞMANIN KISITLILIKLARI

Nüfus yoğunluğu ve okul(lu)laştırma sürecinin zaman kısıtlılığı ve zorlukları sebebiyle Kasım ayından sonra yapılan takipler dahil edilememiştir.

Müdahale sürecinde bazı ailelerin yanlış/eksik bilgi vermesi, çekimser ve isteksiz tutumları, iletişim bilgilerinin sıkça değişmesi ve takip aramalarında kişilere ulaşamama sebebiyle araştırmada kullanılmayan veriler ile okul(lu)laştırma sürecinin sonucu tespit edilemeyen durumlar ortaya çıkmış ve örneklem daraltılmıştır.

Araştırma sürecinde tespit edilen koruma ihtiyaçlarının birbiriyle ilişkili ve birbirinin sonucu olan özellikler barındırması sebebiyle oruma ihtiyacı kavramlarının iç içe geçebildiği gözlemlenmiş ve bu durum bulgular kısmında açıklanmıştır.

Tüm bu hususlar araştırmanın kısıtlılıkları arasında yer almaktadır.

2.3. ÇALIŞMA BÖLGELERİ

Türkiye'de yaşayan geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin yaklaşık %90'ı toplum merkezlerinin bulunduğu 14 ilde yaşamaktadır.

Okul(lu)laştırma çalışmalarının da gerçekleştirildiği bu illerde yaşayan uluslararası koruma ve geçici koruma altındaki çocukların yoğunluklu olarak yaşadığı ilçeler çalışma bölgeleri olarak belirlenmiştir.

Saha çalışmaları, yönlendirmeler, bireysel başvurular aracılığıyla edinilen bilgiler ve literatür taraması sonucu tespit edilen il özeline dair bilgiler aşağıda sunulmaktadır. Okul(lu)laştırma çalışmaları 2017-2018 süresince tespit edilen verilere dayanarak gerçekleştirildiği için çalışma bölgelerine ilişkin veriler de buna paralel olması amacıyla 2017 yılı baz alınarak hazırlanmıştır.

Adana

Ceyhan, Karataş, Seyhan ve Yüreğir ilçelerinde yoğunluklu olarak yaşayan geçici koruma altındaki kişiler göz önünde bulundurularak bu bölgelerde okul(lu)laştırma çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Adana ilinde yaklaşık 150.000 geçici koruma altında bulunan Suriyeli yaşamaktadır. Okullaşma oranına baktığımızda ise okul çağındaki çocukların yaklaşık %30'unun okullaştığı söylenebilmektedir. Devlet okullarının yanı sıra Adana'da GEM'ler hala faaliyet göstermektedir.

Adana ilinde tespit edilen okullaştırma ile ilişkili sorunlardan biri olarak mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan ve hizmetlerden uzak çadır bölgelerinde yaşayan geçici koruma altındaki çocukların okula devam etmeme riski bulunduğu söylenebilir.

Ankara

Altındağ, Keçiören, Mamak, Pursaklar ve Yenimahalle ilçelerinde yoğunluklu olarak yaşayan geçici koruma altındaki kişiler göz önünde bulundurularak bu bölgelerde okul(lu)laştırma çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Ankara ilinde yaklaşık 73.000 geçici koruma altında bulunan Suriyeli yaşamaktadır. Okullaşma oranına baktığımızda ise okul çağındaki çocukların yaklaşık %30'unun okullaştığı söylenebilmektedir.

Suriyeli nüfusun yoğunluklu olarak yaşadığı Altındağ ilçesinde (namıdiğer Küçük Halep) tespit edilen okullaştırma ile ilişkili sorunlardan biri olarak mobilya sektöründe çalışan çocuklar yer almaktadır. Buna ek olarak kentsel dönüşüm bölgelerinde sağlıklı koşullarda yaşayan Suriyeli nüfus da yer almaktadır.

Bursa

Yıldırım, Gürsu, Osmangazi, Kestel ilçelerinde yoğunluklu olarak yaşayan geçici koruma altındaki kişiler göz önünde bulundurularak bu bölgelerde okul(lu)laştırma çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bursa ilinde yaklaşık 106.000 geçici koruma altında bulunan Suriyeli yaşamaktadır. Okullaşma oranına baktığımızda ise okul çağındaki çocukların yaklaşık %30'unun okullaştığı söylenebilmektedir. Bursa'da okullaştırma ile ilişkili olarak tespit edilen sorunlardan biri tekstil, dokuma ve mobilyacılık gibi sektörlerde çalışan çocuklar olarak söylenebilir.

Gaziantep

Şahinbey ve Şehitkâmil ilçelerinde yoğunluklu olarak yaşayan geçici koruma altındaki kişiler göz önünde bulundurularak bu bölgelerde okul(lu)laştırma çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Gaziantep ilinde yaklaşık 330.000 geçici koruma altında bulunan Suriyeli yaşamaktadır. Okullaşma oranına baktığımızda ise okul çağındaki çocukların yaklaşık %50'sinin okullaştığı söylenebilmektedir. Gaziantep ilinde Suriyeli nüfusunun yoğun olması okullaştırma ile ilişkili olarak oluşabilecek sorunları da tetiklemektedir. Ancak insan yardım örgütlerinin Suriyeli nüfusun yoğun olarak yaşadığı illerde kümelenmiş olması okullaştırma oranının yüksek olmasında önemli faktörlerden biridir.

Hatay

Kırkhan, Reyhanlı, Antakya ilçelerinde yoğunluklu olarak yaşayan geçici koruma altındaki kişiler göz önünde bulundurularak bu bölgelerde okul(lu)laştırma çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Hatay ilinde yaklaşık 385.000 geçici koruma altında bulunan Suriyeli yaşamaktadır. Okullaşma oranına baktığımızda ise okul çağındaki çocukların yaklaşık %50'ye yakın çocukların okullaştığı söylenebilmektedir. Yakın coğrafya ve benzer kültürler sebebiyle dil sorununun daha az yaşandığı illerden biri olarak Hatay gösterilebilir. Ayrıca çok sayıda sivil toplum kuruluşunun Hatay'da yoğun olarak çalışmalarını sürdürmesi de okullaştırma oranını olumlu olarak etkilemektedir.

İstanbul Anadolu & Avrupa

Kartal, Pendik, Ümraniye, Sultanbeyli, Sancaktepe, Zeytinburnu, Eyüp, Başakşehir, Esenler, Arnavutköy, Küçükçekmece, Bağcılar, Güngören, Gaziosmanpaşa, Sultangazi, Esenyurt, Fatih ilçelerinde yoğunluklu olarak yaşayan geçici koruma altındaki kişiler göz önünde bulundurularak bu bölgelerde okul(lu)laştırma çalışmaları gerçekleştirilmiştir. İstanbul ilinde yaklaşık 480.000 geçici koruma altında bulunan Suriyeli yaşamaktadır. Okullaşma oranına baktığımızda ise okul çağındaki çocukların yaklaşık %40'ının okullaştığı söylenebilmektedir. İstanbul yerel halk popülasyonu olarak da kalabalık bir nüfusa sahip olması nedeniyle okullaştırma ile ilişkili olarak nüfus yoğunluğu sorunundan söz edilebilir.

İzmir

Karabağlar, Konak, Bornova, Bayraklı, Buca ilçelerinde yoğunluklu olarak yaşayan geçici koruma altındaki kişiler göz önünde bulundurularak bu bölgelerde okul(lu)laştırma çalışmaları gerçekleştirilmiştir. İzmir ilinde yaklaşık 110.000 geçici koruma altında bulunan Suriyeli yaşamaktadır. Okullaşma oranına baktığımızda ise okul çağındaki çocukların yaklaşık %40'ının okullaştığı söylenebilmektedir. Ayakkabıcılık sektörünün gelişmiş olması sebebiyle bu sektörde çalışan çocuk işçilere de rastlanmaktadır.

Kahramanmaraş

Dulkadiroğlu, Onikişubat ilçelerinde yoğunluklu olarak yaşayan geçici koruma altındaki kişiler göz önünde bulundurularak bu bölgelerde okul(lu)laştırma çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Kahramanmaraş ilinde yaklaşık 90.000 geçici koruma altında bulunan Suriyeli yaşamaktadır. Okullaşma oranına baktığımızda ise okul çağındaki çocukların yaklaşık %50'sinin okullaştığı söylenebilmektedir.

Kayseri

Melikgazi, Kocasinan ilçelerinde yoğunluklu olarak yaşayan geçici koruma altındaki kişiler göz önünde bulundurularak bu bölgelerde okul(lu)laştırma çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Kayseri ilinde yaklaşık 59.000 geçici koruma altında bulunan Suriyeli yaşamaktadır. Okullaşma oranına baktığımızda ise okul çağındaki çocukların yaklaşık %30'unun okullaştığı söylenebilmektedir.

Kilis

Merkez ilçesinde yoğunluklu olarak yaşayan geçici koruma altındaki kişiler göz önünde bulundurularak bu bölgelerde okul(lu)laştırma çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Kilis ilinde 125.000 geçici koruma altında bulunan Suriyeli yaşamaktadır. Okullaşma oranına baktığımızda ise okul çağındaki çocukların yaklaşık %45'inin okullaştığı söylenebilmektedir. Kilis ilinde yaşayan yerel halk ve Suriyeli halkın eşit sayıda olduğunu söylemek mümkündür.

Konya

Karatay, Meram, Selçuklu ilçelerinde yoğunluklu olarak yaşayan geçici koruma altındaki kişiler göz önünde bulundurularak bu bölgelerde okul(lu)laştırma çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Konya ilinde 74.000 geçici koruma altında bulunan Suriyeli yaşamaktadır. Okullaşma oranına baktığımızda ise okul çağındaki çocukların yaklaşık %40'ının okullaştığı söylenebilmektedir.

Mardin

Artuklu ilçesinde yoğunluklu olarak yaşayan geçici koruma altındaki kişiler göz önünde bulundurularak bu bölgelerde okul(lu)laştırma çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Mardin ilinde 95.000 geçici koruma altında bulunan Suriyeli yaşamaktadır. Okullaşma oranına baktığımızda ise okul çağındaki çocukların yaklaşık %25'inin okullaştığı söylenebilmektedir. Benzer kültür ve dil, okul(lu)laştırma çalışmalarına ilişkin veriler sağlayabilmektedir.

Mersin

Akdeniz, Toroslar, Yenişehir, Mezitli, Tarsus ilçelerinde yoğunluklu olarak yaşayan geçici koruma altındaki kişiler göz önünde bulundurularak bu bölgelerde okul(lu)laştırma çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Mersin ilinde 147.000 geçici koruma altında bulunan Suriyeli yaşamaktadır. Okullaşma oranına baktığımızda ise okul çağındaki çocukların yaklaşık %40'ının okullaştığı söylenebilmektedir. Sanayi bölgelerinde okul(lu)laştırma ile ilişkili olarak çocuk işçiliği tespit edilmektedir.

Şanlıurfa

Haliliye, Eyyübiye, Hilvan, Viranşehir, Karaköprü, Bozova, Siverek ilçelerinde yoğunluklu olarak yaşayan geçici koruma altındaki kişiler göz önünde bulundurularak bu bölgelerde okul(lu)laştırma çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Şanlıurfa ilinde 420.000 geçici koruma altında bulunan Suriyeli yaşamaktadır. Okullaşma oranına baktığımızda ise okul çağındaki çocukların yaklaşık %45'inin okullaştığı söylenebilmektedir.

2.4. OKUL(LU)LAŞTIRMA ÇALIŞMALARI İÇİN GERÇEKLEŞTİRİLEN MÜDAHALELER

2.4.1. VAKA YÖNETİMİ, YÖNLENDİRME VE AYNİ DESTEK

Araştırma kapsamında daha önce tespit edilen ve koruma ihtiyacı bulunan kişilere yönelik bireysel müdahaleler gerçekleştirilmiştir. Koruma ihtiyaçlarının kişilere özel ve biricik olduğu durumlarda, kişilerin zarar görülebilirlik durumları, riskleri, tehditleri ve kapasiteleri göz önünde bulundurularak ve kişinin kendisinin de katıldığı bir süreç içerisinde değerlendirilerek hazırlanan ve sürdürülen bireysel müdahaleler sayesinde koruma ihtiyaçlarının giderilmesi amaçlanmıştır. Okullaştırma çalışmaları kapsamında bireysel müdahale kapsamında danışana eşlik etme, tercüme desteği verme ve/veya okul, Milli Eğitim Müdürlükleri, Halk Eğitim Merkezleri vb. birçok kurumla görüşme sağlanarak çocukların eğitim sistemine dahil edilmelerine ilişkin adımlar atılmıştır. 15 toplum merkezinde yapılan çalışmalarda çocuk işçiliği, çocuk yaşta

evlilik tespitleri için AÇSHB'ye bildirimler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca eğitime devam etmeyen çocukların tespitleri sonucunda Milli Eğitim Müdürlüklerine resmi yazı ile bildirilerek aileyi ikna etme sürecinin ardından gerekli eğitim tedbirlerinin alınması amacıyla müdahale adımları atılmıştır. Aynı destekler kapsamında çocuklara üniforma ve kırtasiye seti desteği sağlanmıştır. Ayrıca okulların ihtiyaç duyduğu malzemeler konusunda da destek sağlanmıştır. Bu kapsamda 10.000'den fazla çocuğa üniforma, defter, kitap, kalem, kıyafet desteği ile 334 okula sarf malzemesi ve tefrişat desteği sağlanmıştır. Tüm bu süreçlerde Koruma Programı çalışanları (vaka çalışanı, sosyal hizmet uzmanı, koruma sorumlusu) vakalar ile gerçekleştirdikleri ilk görüşmeye istinaden oluşturdukları vaka müdahale planını takip etmiş ve zarar görülebilirlik & risk & tehdit değerlendirmesinin ardından tekli koruma ihtiyaçlarına yönelik tekli ihtiyaç desteği; çoklu/karışık koruma ihtiyaçlarına yönelik vaka yönetimi sürecini yürütmüşlerdir.

2.4.2. BİLGİLENDİRME VE FARKINDALIK ÇALIŞMALARI

Araştırma kapsamında seminerler, bilgilendirme toplantıları ve odak grup görüşmeleri gerçekleştirilerek gelecekte ortaya çıkabilecek koruma risklerini önlemek ve kişilerin bilgi ve farkındalık düzeyini artırarak başka kişilere/kurumlara bağımlılığını azaltmak hedeflenmiştir. Bu kapsamda çocuk hakları, kadına yönelik şiddet durumunda sağlanan haklar ve başvurulacak mekanizmalar, insan ticareti, eğitimin önemi, çocuk yaşta evliliğin neden olduğu sorunlar ve hak ihlalleri, geçici ve uluslararası koruma statüsü altındakilerin hak ve sorumlulukları, iş hayatına erişim, sağlık hakkına erişim gibi çocuğu ve aileyi destekleyici çeşitli konularda yaklaşık 7000 kişiye bilgilendirme ve farkındalık çalışmaları yapılmıştır.

2.4.3. SAVUNUCULUK

Koruma Programı kapsamında kişi, grup ve toplulukların karşı karşıya kaldıkları zorluklara dair verilere dayalı belgeler oluşturularak bu verilere bağlı çözüm önerileri üretilip ilgili kurum ve kuruluşlar ile savunuculuk çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda 15 toplum merkezi yerelde yapılan savunuculuk çalışmalarında okulların kayıt yapmaması durumunda müdür/ müdür yardımcılılarıyla görüşmeler gerçekleştirmiş, denklik işlemleri sürecine dair İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri ile gerekli yönlendirme mekanizmalarının kurulması amacıyla toplantılar gerçekleştirilmiş; araştırma kapsamına alınan çocukların koruma ihtiyacı aktararak eğitime erişimleri için hak savunuculuğu gerçekleştirilmiştir. Bu raporun en önemli hedeflerinden birinin de yerelde gerçekleşen savunuculuk faaliyetlerini merkezi düzeyde görüşerek eğitime erişimin artmasına destek sağlamaktır.

2.4.4. KAPASİTE GELİŞTİRME

Uluslararası/ulusal/yerel sivil toplum kuruluşları, muhtarlar, öğretmenler, imamlar, okul yönetimleri, kolluk kuvvetleri gibi koruma alanında çalışan ve/veya koruma yönlendirme mekanizmalarına dâhil olan kişi, kurum ve kuruluşlar ile yapılan koordinasyon toplantılarında okul(lu)laştırma süreçlerine ilişkin kapasite geliştirici seminerler ve eğitimler düzenlenmiştir.

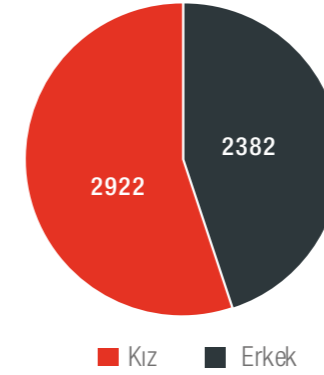


3. OKUL(LU)LAŞTIRMA ÇALIŞMASI BULGU VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Raporun bu bölümünün ilk kısmında okul(lu)laştırma çalışmalarına dahil edilen çocukların yaş, cinsiyet ve koruma ihtiyaçlarına ilişkin veriler sunulmaktadır. İkinci kısımda ise raporun esas odak noktası olan okul dışı kalmış çocuklara dair koruma ihtiyacı bazlı analizlere yer verilecektir. Bu bağlamda eğitime dahil edilen çocuklara dair veriler geri planda tutularak çözüm önerileri geliştirmeye zemin oluşturmak amacıyla eğitim dışı kalan çocuklara odaklanılacaktır.

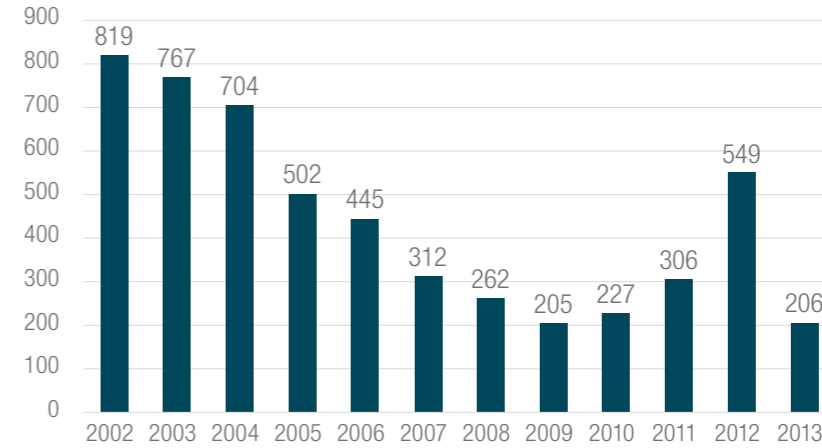
3.1. OKUL(LU)LAŞTIRMA ÇALIŞMALARINA DAHİL EDİLEN ÇOCUKLARA İLİŞKİN VERİLER

Bu çalışmada Aralık 2017 ile Eylül 2018 tarihleri arasında tespit edilen okul dışı kalmış çocukların 2018-2019 eğitim-öğretim yılında okul(lu)laştırılmasına dair veriler sunulmuş; Suriyeli nüfusunun en yoğun olduğu 14 ilde gerçekleştirilen çalışmada okul çağında bulunan 5304 çocuğa dair değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bu kapsamda çalışmaya dahil edilen çocukların yaş ve cinsiyet dağılımı aşağıda yer almaktadır.



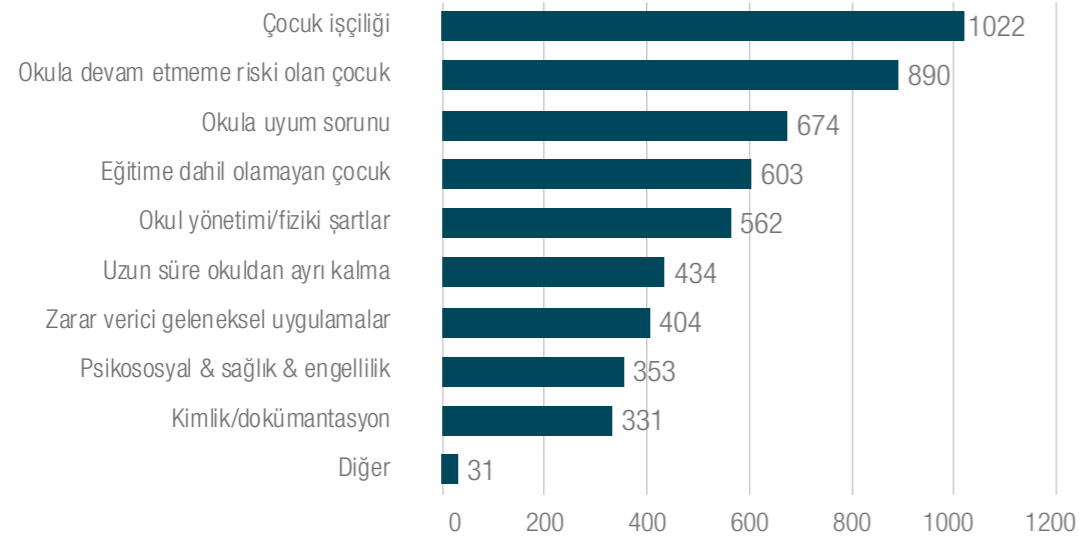
Şekil 9: Cinsiyet dağılımı

Kız-erkek dengesine bakıldığında erkek çocukların okul(lu)laştırma ile ilişkili olarak dahiliyetinin daha fazla olduğu görülmektedir. Buna bağlı olarak okul dışı kalmış / okula hiç erişememiş erkek çocuklarının kız çocuklarına göre daha dezavantajlı olduğu söylenebilir.



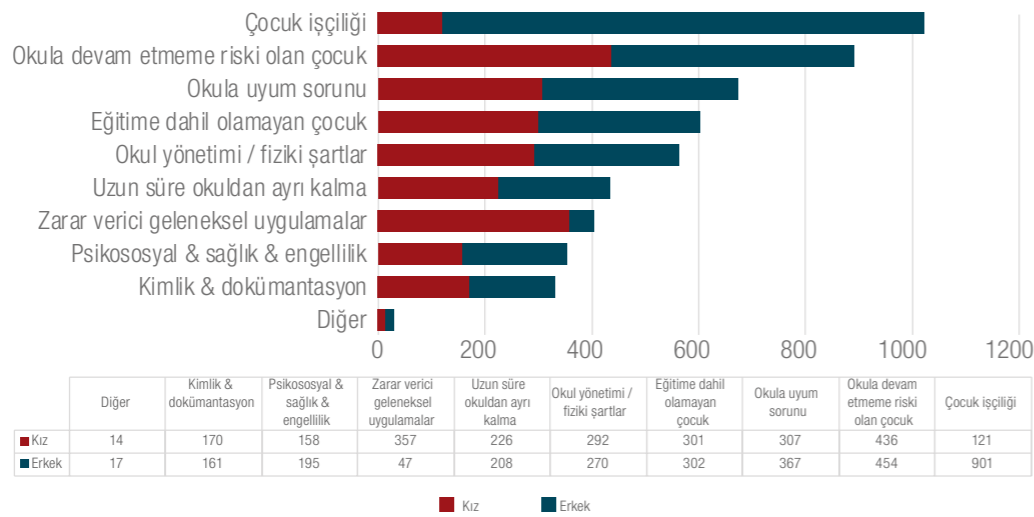
Şekil 10: Doğum tarihine göre dağılım

Çalışmaya dahil edilen çocukların yaş kırılımlarına bakıldığında okul öncesi eğitime dair tespit edilen çocuk sayısının diğer yaş gruplarına göre daha az olduğu bunun yanı sıra 14-17 yaş aralığındaki çocukların sayısının yüksek olduğu gözlemlenmektedir.



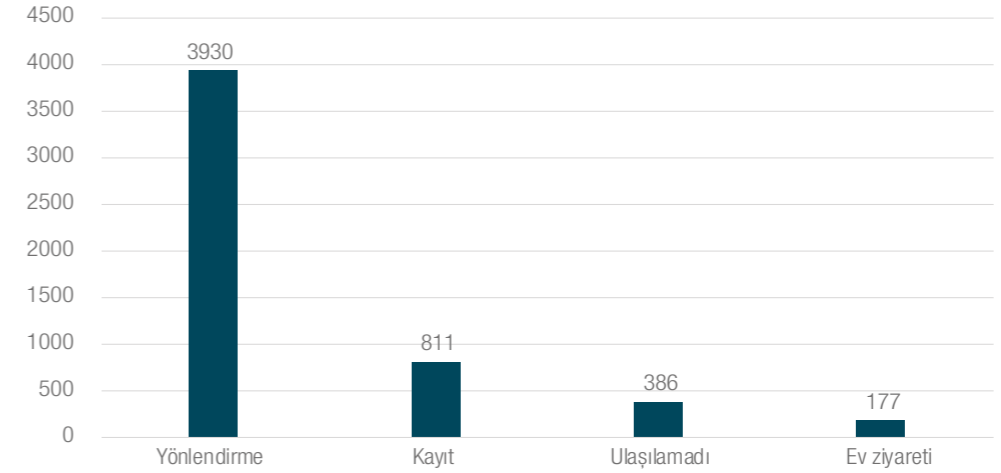
Şekil 11: Koruma ihtiyacına göre dağılım

Tespit edilen çocukların koruma ihtiyacı göz önünde bulundurulduğunda okula erişim veya okula devam etmeme durumlarına etki eden başlıca koruma ihtiyacı faktörlerinden birinin çocuk işçiliği olduğu söylenebilir. Aynı zamanda okula bir şekilde kayıt olmuş ve devam etmeme riski olan çocukların sayısının eğitime hiç dahil olmayan çocuklardan daha fazla olduğu yapılan çalışmada açıkça görülmektedir. Bu veri de okula kayıt olsa dahi okula devamlılığın sağlanabilmesi için de okula devam etmeme riski olan çocukların koruma ihtiyaçlarına dair analiz yapılması zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır.



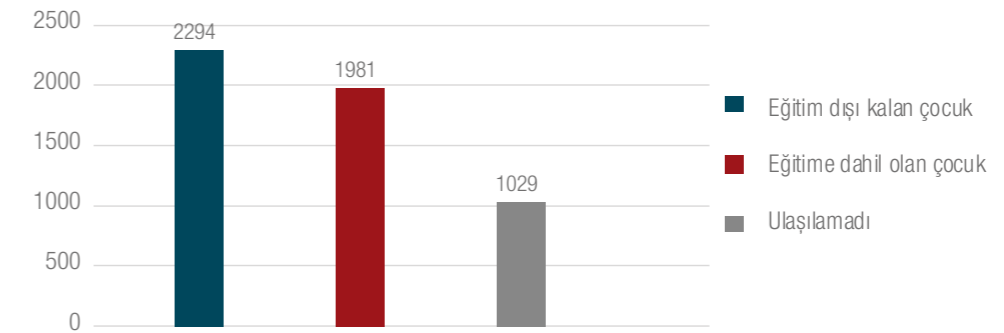
Şekil 12: Cinsiyet ve koruma ihtiyacına göre dağılım

Cinsiyet bazlı olarak koruma ihtiyacı dağılımına bakıldığında çocuk işçiliği ve zarar verici geleneksel uygulamalar göze çarpmaktadır. Çocuk işçiliğinde erkek çocukların oranının kız çocuklarının oranından; zarar verici geleneksel uygulamalarda ise kız çocuklarının erkek çocuklarının oranından daha fazla olduğu görülmektedir.



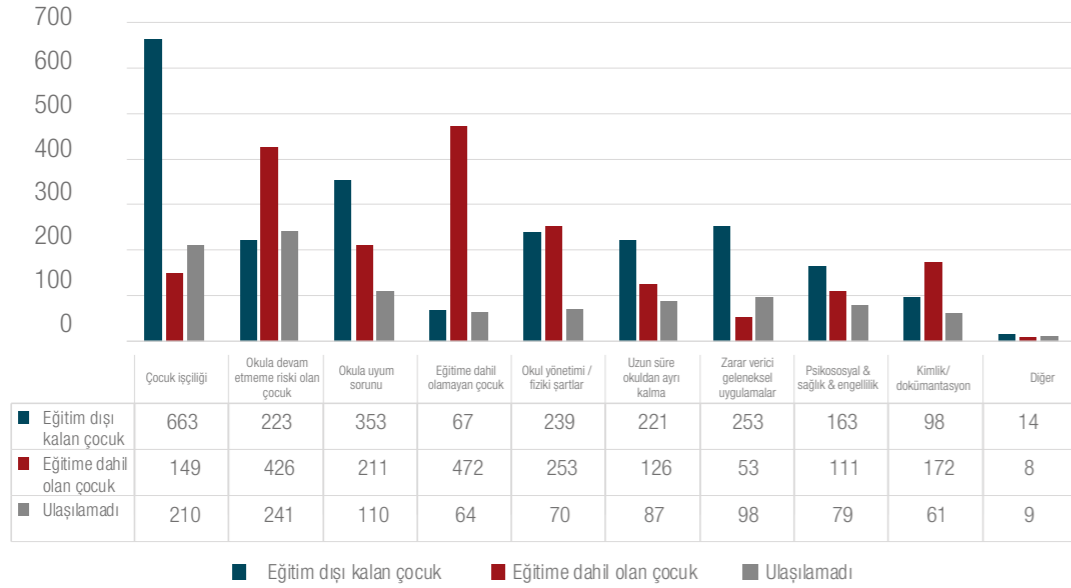
Şekil 13: Okullaştırma müdahalesine göre dağılım

Tespit edilen tüm çocukların ilk görüşmede ön değerlendirmesi ev ziyareti ya da toplum merkezinde gerçekleştirilmiş olup, okul(lu)laştırma için bir sonraki adım planlanmış ve buna bağlı olarak bireysel ve toplu müdahaleler gerçekleştirilmiştir. Şekil 13'te görünen "yönlendirme" adrese dayalı olarak belirlenmiş okula yönlendirme, denklik komisyonlarına yönlendirme, İl/ İlçe Millî Eğitim Müdürlüklerine yönlendirme ve Bakanlık bildirimlerini kapsamaktadır. "Kayıt" ise kaydın gerçekleştirileceği okullara eşlik edilerek (gerektiği durumlarda dil desteği için tercüman ve vaka çalışmanı/sosyal hizmet uzmanı aracılığıyla) veya ilgili kurumlar ile telefon/mail aracılığıyla görüşülerek kaydın gerçekleştirilmesini ifade etmektedir. Yüksek riskli ve yalnızca okul dışı kalma ile ilişkilendirilen koruma ihtiyacı dışında da risk barındıran çocuklar için ilk görüşmeye ek olarak yeniden ev ziyaretleri de düzenlenmiştir. "Ulaşılamadı" durumu Kasım 2018 tarihine kadar yapılan en az 3 takip sonucunda ulaşılamayan ve buna bağlı olarak ailenin işbirliğine açık olmadığı, iletişim bilgilerinin değiştiği ve iletişim bilgilerinin kullanılamaz olduğu durumları ifade etmektedir.



Şekil 14: Müdahale sonucuna ilişkin dağılım

Şekil 14'te ifade edildiği şekilde çalışmaya dahil edilen çocuklardan 2294'ü eğitime dahil olamamış; 1981'i eğitime dahil olmuş ve 1029 çocuğa ulaşamadığı için eğitim durumu tespit edilememiştir.

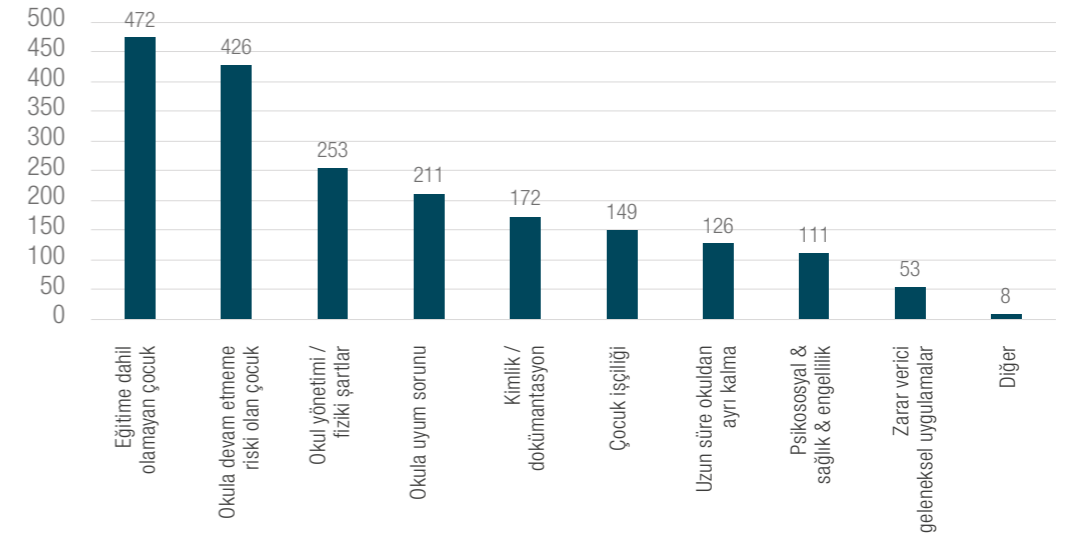


Şekil 15: Müdahale sonucu ve koruma ihtiyacına ilişkin dağılım

Koruma ihtiyacına bağlı olarak gerçekleştirilen müdahalelerin sonucunda eğitime dahil edilen en yüksek oranlı koruma ihtiyacı grubunun eğitime dahil olamayan çocuk olduğu görülmektedir. Öte yandan çocuk işçiliğine yönelik gerçekleştirilen müdahaleler sürecinde diğer koruma ihtiyaçlarına göre ulaşılamama durumunun belirgin olmasının ailelerin işbirliğine açık olmaması ve çocuk işçiliği koruma ihtiyacının riskli bir grubu temsil ettiği söylenebilir. Ayrıca eğitim dışı kalan çocuk sayısının en yüksek olduğu koruma ihtiyacı grubu da çocuk işçiliği olarak gözlemlenmektedir.

3.2. EĞİTİME DAHİL OLAN ÇOCUKLARA İLİŞKİN BULGULAR

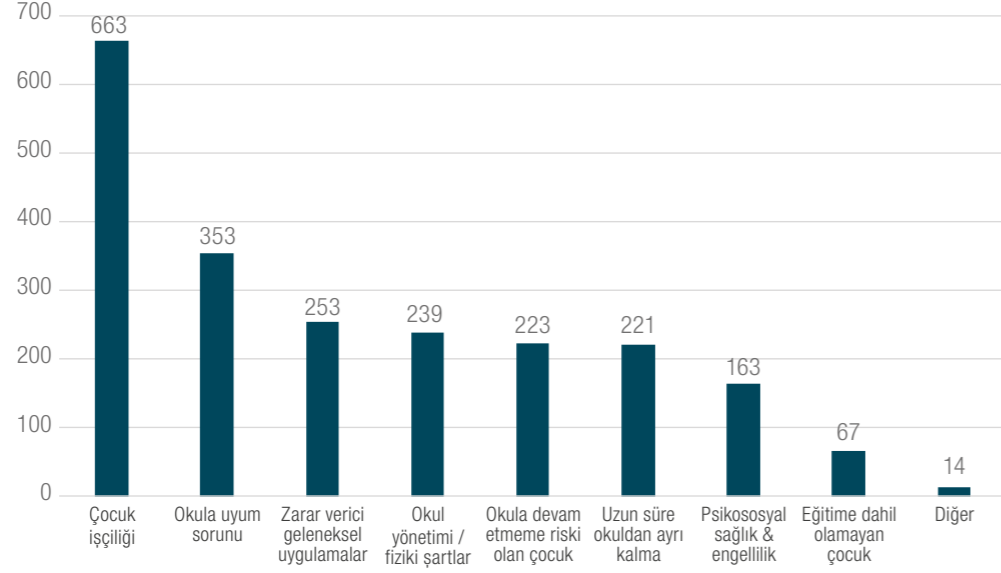
Çalışmaya dahil edilen 5304 çocuktan 1981'inin gerçekleştirilen müdahaleler sonucunda eğitime erişimi / devamlılığı sağlanmıştır. Bu bağlamda eğitime erişim/devamlılığı sağlanmış çocukların koruma ihtiyacı aşağıdaki şekilde yer almaktadır. Şekil 16'da görülebileceği üzere "eğitime dahil olamayan çocuklar" ile "okula devam etmeme riski olan çocuklar"ın eğitime dahil olma oranlarının diğer koruma ihtiyacı gruplarına göre daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Bir başka deyişle, özellikle yeni okula başlayacak olan çocukların kayıt süreçlerinin kolaylıkla gerçekleştiği ve okulu bırakma riski taşıyan çocukların erken tespiti sayesinde eğitime devamlılıklarını sağlamanın mümkün olabileceği düşünülebilir.



Şekil 16: Eğitime dahil olan çocuklar ve koruma ihtiyacına ilişkin dağılım

3.3. EĞİTİM DIŞI KALAN ÇOCUKLARA İLİŞKİN BULGULAR

Okul(lu)laştırma çalışması sonucunda eğitim dışında kalan çocukların koruma ihtiyacı kırılımları ve bu koruma ihtiyaçlarının alt kırılımlarına dair açıklamalar bu kısımda ele alınacaktır.



Şekil 17: Okul dışı kalan çocukların koruma ihtiyaçlarına ilişkin dağılım

Şekil 17'de ifade edildiği üzere okul dışı kalan çocuklar; çocuk işçiliği, okula uyum sorunu, zarar verici geleneksel uygulamalar, okul yönetimi / fiziki şartlar, okula devam etmeme riskleri, uzun süre okuldan ayrı kalma, psikososyal & sağlık & engellilik, kimlik/dokümantasyon, eğitime dahil olamama riskleri sebebiyle eğitime dahil olamamaktadırlar. Bu sebeple her bir koruma ihtiyacına ilişkin detaylı analiz okul dışı kalan çocukların eğitime dahil olmaları için önem arz etmektedir.

3.3.1. ÇOCUK İŞÇİLİĞİ

Çocukların yaptıkları işlerin hepsi, ortadan kaldırılmak istenilen çocuk işçiliği kategorisine girmemektedir. Çocukların ve ergenlerin sağlıklarına ve kişisel gelişimlerine zarar vermeyecek ya da eğitimlerini aksatmayacak işler yapmalarına genellikle olumlu bakılır. (Örneğin evde anne babalarına yardımcı olmak, aile işletmesinde belirli işler yapmak, okul saatleri dışında ve tatillerde cep harçlığı sağlayacak kimi işlerde yer almak gibi.) Bu tür etkinlikler çocukların gelişimine ve ailelerinin durumuna katkıda bulunur; onlara çeşitli beceriler ve deneyim kazandırır; yetişkinlik dönemlerinde toplumun üretken üyeleri olmaya hazırlar.

Öte yandan "çocuk işçiliği" çoğu kez çocukları çocukluklarını yaşamaktan alıkoyan, potansiyellerini ve saygınlıklarını eksiltten, fiziksel ve zihinsel gelişimleri açısından zararlı işler olarak tanımlanır.

Buna göre;

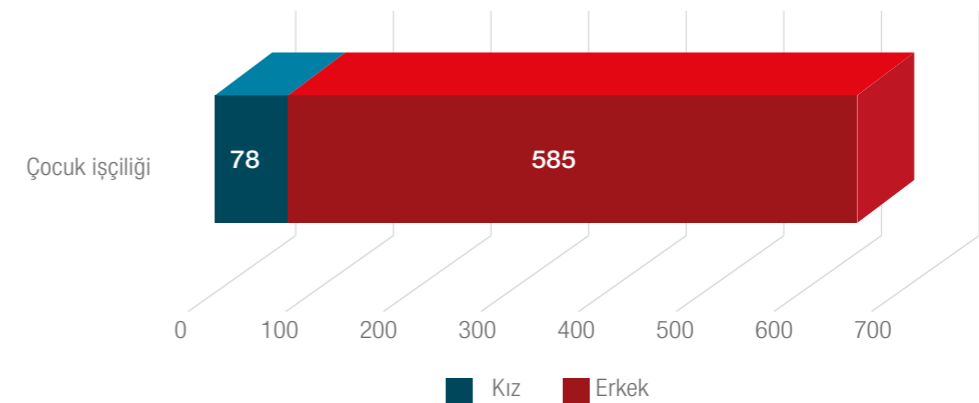
- Çocuklar için zihinsel, fiziksel, toplumsal ya da ahlaki açılardan tehlikeli ve zararlı işler,
- Okula düzenli devam etmelerini engelleyerek eğitimlerini yarıda bırakmalarına sebep olan işler,

- Okullarından erken ayrılmalarına yol açacak işler,
- Çocukların okulları ile aşırı uzun süren ve ağır işleri beraber yürütmek zorunda bırakan işler çocuk işçiliğinin kapsamına girmektedir.

En aşırı biçimleri düşünüldüğünde çocuk işçiliği çocukları köleleştirir, ailelerinden ayırır, onları ciddi tehlikelerle, hastalıklarla karşı karşıya bırakır, çok küçük yaşlarda büyük kentlerin sokaklarında kendi başlarının çaresine bakacak duruma düşürür. Belirli "çalışma" biçimlerinin "çocuk işçiliği" sayılıp sayılmayacağı çocuğun yaşına, yapılan işin türüne ve aldığı zamana, gerçekleştiği koşullara ve ülkelerin bu alanda gözettileri hedeflere bağlıdır. Dolayısıyla yanıt hem ülkeden ülkeye hem de belirli bir ülkede sektörden sektöre farklılık gösterir.

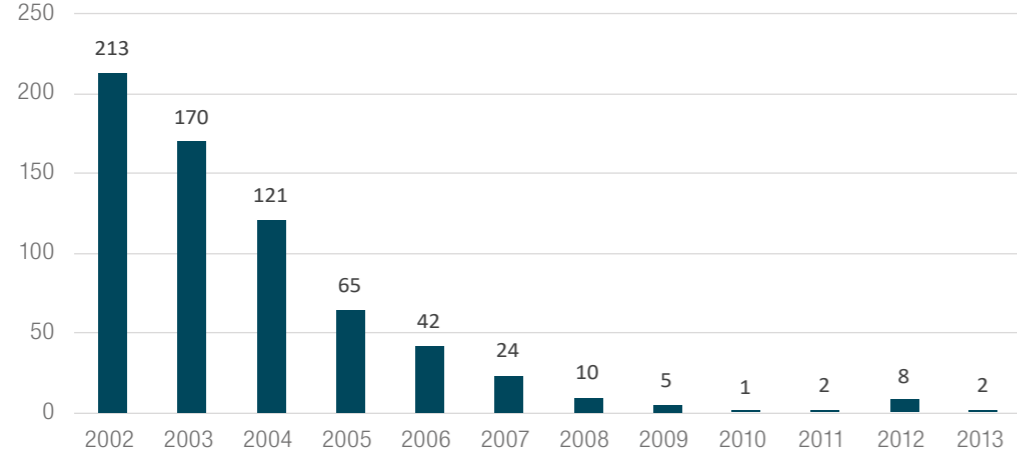
Bu çalışmaya dahil edilen geçici koruma/uluslararası koruma altındaki çocuklar, en temelde yaşanan göç sebebiyle ailelerinin yaşadığı ekonomik yoksunluğun da bir sonucu olarak, çalışmak zorunda kalan çocuklar olarak nitelendirilebilir. Yoğunluklu olarak tekstil, inşaat ve tarlada çalıştığı tespit edilen bu çocuklar günün yaklaşık 12 saatini zorlu çalışma koşullarındaki yerlerde geçirmekte yalnızca eğitim hayatından uzak kalmamakta aynı zamanda fiziksel, psikolojik ve duygusal olarak da yaşlarının oldukça üzerinde zorluklara maruz kalmaktadırlar. Özellikle erkek çocuklarının bahsi geçen yerlerde çalışıyor olmasıyla birlikte, kız çocuklarının da anneleri ile birlikte özellikle mevsimlik tarım işçisi olarak çalıştıkları gözlemlenebilir.

Okul dışı kalan çocukların eğitime erişimine ilişkin analizler; okul(lu)laştırma çalışmalarına dahil edilen çocuklardan yaklaşık %10'unun çocuk işçiliği sebebiyle okul dışında kaldığını ve bu çocukların 14-17 yaş aralığında olduğunu göstermektedir. Bu oran okul(lu)laşmama sorunun önündeki en temel engeldir. Çocukların çalışma koşullarına bakıldığında tekstil, sanayi ya da kafe benzeri işletmelerde haftalık 100 ila 150 TL arasında değişen ücretlerle günde 8 ila 12 saat çalıştıkları tespit edilmiştir. Ayrıca özellikle Adana ve Mersin gibi illerde mevsimlik tarım işçisi olarak 12 saat pamuk işçisi olarak çalışıp aileleri ile göçebe bir hayat sürdürdükleri gözlemlenebilmektedir. Çocuk işçiliğini; kaydı gerçekleşse dahi özellikle yüksek ekonomik yoksunluk sebebiyle okula gitmeme riski taşıyan çocuklar oluşturmaktadır.



Şekil 18: Cinsiyet dağılımına göre çocuk işçiliği

Şekil 18'e bakıldığında çocuk işçiliği sorununun erkek çocuklar için daha belirgin olarak yüksek riskli bir koruma ihtiyacı olduğu fakat kız çocuklarının da eğitime dahil olamama sebeplerinden birinin çocuk işçiliği olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

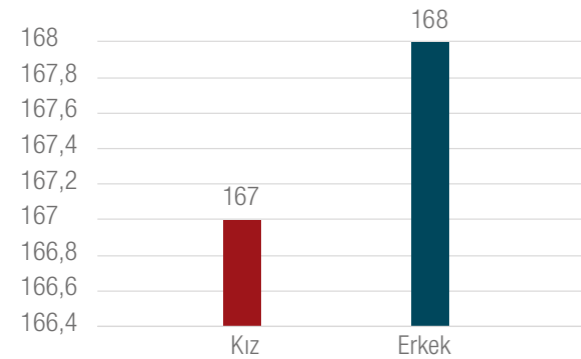


Şekil 19: Yaş dağılımına göre çocuk işçiliği

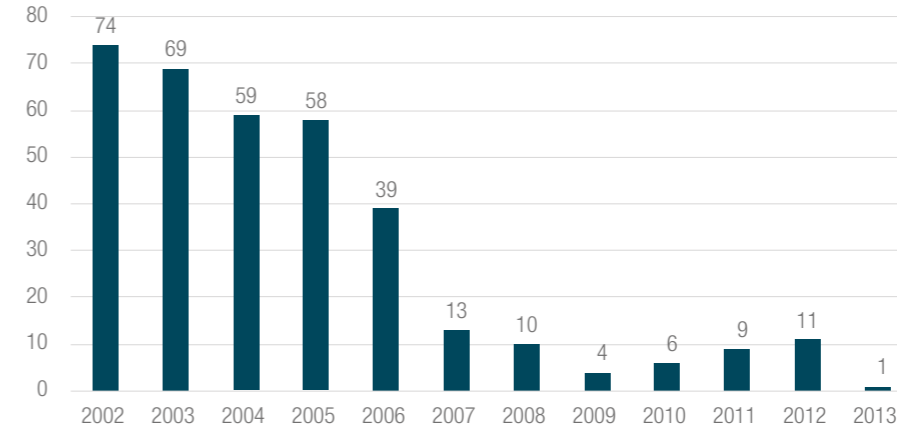
Çocuk işçiliği koruma ihtiyacı, Şekil 19'da görüldüğü gibi 15-17 yaşları arasındaki çocukların eğitime devam etmemesine sebep olan başlıca etken olarak değerlendirilebilir. Çocuk işçiliği özellikle sosyo-ekonomik yetersizliklere sahip ve/veya kalabalık ailelerde, mevsimlik tarım bölgelerinde, evin geçimini sağlama görevinin aileler tarafından sorumluluk olarak çocuğa yüklendiği durumlarda karşımıza çıkmaktadır. Yaş dağılımına göre incelendiğinde çocuk işçiliği yaşını önlemede en kritik yaş grubunun 2006 yılı doğumlular itibarıyla artış gösterdiği dolayısıyla önleyici müdahalelerin küçük yaşta yapılması gerektiği söylenebilir.

3.3.2. OKULA UYUM SORUNU

Okula uyum sorunu yalnızca göç etmeye zorlanmış çocukların yaşadığı sorunlardan biri olmamakla birlikte gelişim sürecinde aileden kopmamaya bağlı olarak oluşan okul kaygılarının bir sonucu olarak her çocukta görülebilmektedir. Bahsi geçen kaygılar göç etmeye zorlanmış gruplar için dil bariyeri, sığınma ülkesine uyum sağlama, ayrımcılık gibi unsurların da etkisiyle artma ihtimali bulundurmaktadır.



Şekil 20: Cinsiyete göre okula uyum koruma ihtiyacı dağılımı

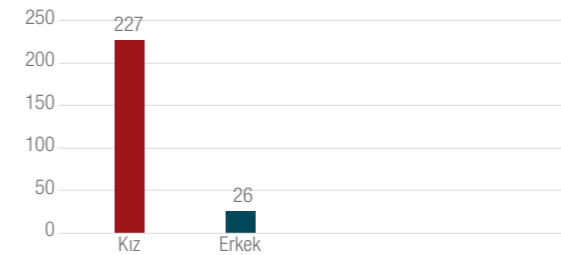


Şekil 21: Yaşa göre okula uyum koruma ihtiyacı dağılımı

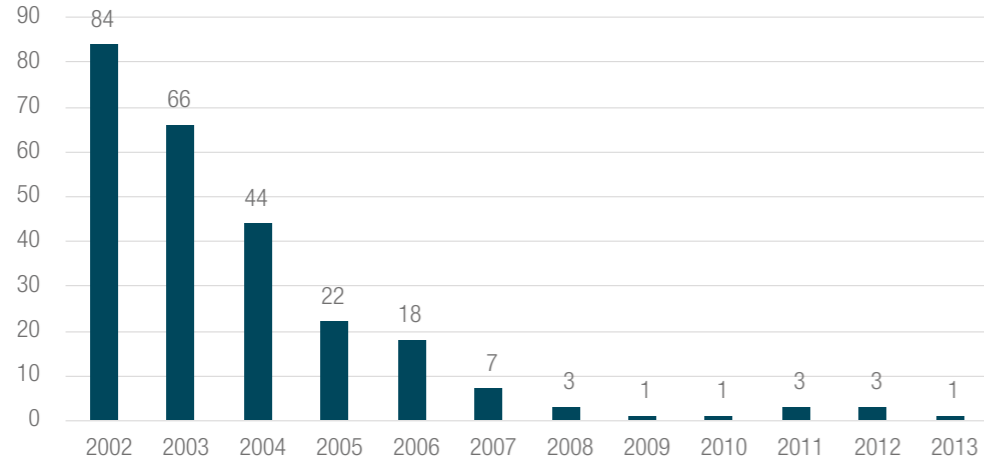
Şekil 20 incelendiğinde okula uyum probleminin cinsiyet dağılımında belirgin bir fark göstermediği ancak Şekil 21'e bakıldığında ortaokul-lise dönemi okul çağındaki çocuklar için gözle görülür şekilde okula uyum probleminin etki ettiği görülmektedir. Okula uyum problemleri birbirleriyle ilişkili olmakla birlikte tek tek de ele alınabilmektedir. Dil bariyeri başta olmak üzere bu soruna bağlı olarak dersleri anlayamayan ve dersleri zor bulan öğrenciler okula uyumda zorluk yaşamaktadırlar. Özellikle ortaokul döneminde karşılaşılan akran zorbalığı sebebiyle uyum sorunu yaşayan çocuklar ilkökul döneminde ise aileden kopamama ve yaşına uygun sınıfa kaydolamama sebebiyle okula uyum sağlamakta zorluk çekmektedir. Bunun yanı sıra Şekil 21'e bakıldığında ilkökoldan ortaokula geçiş çağındaki çocukların da okul değişikliği sebebiyle okula uyuma bağlı olarak eğitimine devam edememe riski taşıdığı gözlemlenebilir.

3.3.3. ZARAR VERİCİ GELENEKSEL UYGULAMALAR

Geçici/uluslararası koruma altındaki kız çocukların karşılaştığı sorunların başında gelen zarar verici geleneksel uygulamalar özellikle 14-17 yaş aralığında yoğunlaşmaktadır. Çok çocuklu, engelli birey ve kadın bakım veren olmayan ailelerde kız çocuk veya genç kızlar eğitime dahil olmayarak küçük kardeşlerine ya da engelli bireylere bakım vermek zorunda kalmaktadırlar. Ebeveynlerinin belirli bir yaştan sonra kız çocuklarını karma sınıflarda okutmanın geleneksel olarak uygun görmedikleri düşüncesi ile okul dışı kalan kız çocukları 18 yaşına gelmeden evlendirilme riski ile karşı karşıya kalmaktadırlar.



Şekil 22: Cinsiyete göre zarar verici geleneksel uygulamalar



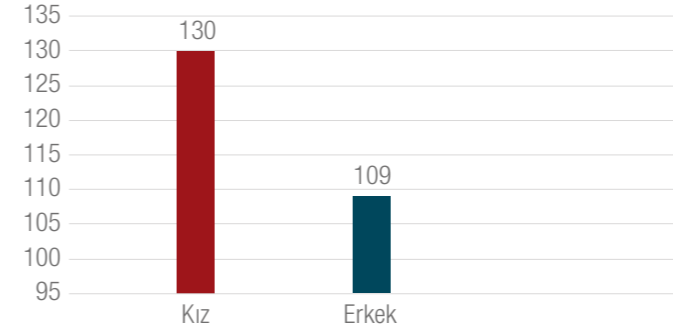
Şekil 23: Yaşa göre zarar verici geleneksel uygulamalar

Şekil 22’de de görüldüğü gibi zarar verici geleneksel uygulamalar özellikle kız çocuklarına dayatılan roller sebebiyle ortaya çıkmakta çocuk evlilikleri, ev içi emek, karma sınıflar sebebiyle okula göndermeme gibi durumlarla sonuçlanmaktadır.

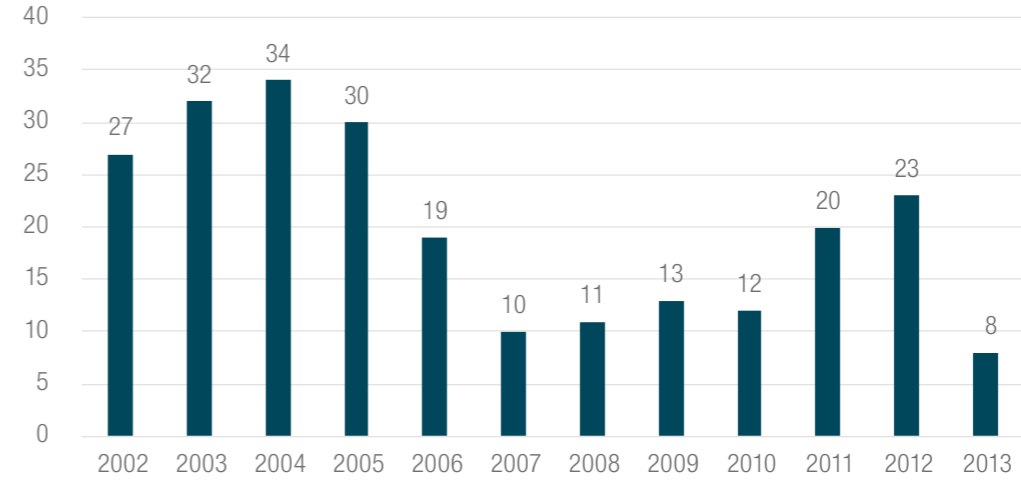
Şekil 23’e bakıldığında ise zarar verici geleneksel uygulamalara bağlı olarak okula devam edememenin 13 yaş itibariyle kritiklediği ve yaşın artmasıyla birlikte koruma ihtiyacının katlanarak riskin arttığı görülmektedir. Zarar verici geleneksel uygulamaların günlük hayatta aileler tarafından ifade edilen en belirgin halleri kız çocuğunun ergenliğe girdikten sonra yeterince büyüdüğü ve bu sebeple hane halkındaki diğer bireylerin bakımını üstlenmesi gerektiğine olan inançtır. Ayrıca yoğunluklu olarak sosyo-ekonomik durumu yetersiz olan ailelerde ise güvenlik riski, çocuğun “evlendirilme çağı”na giren birey olarak değerlendirilmesi ve buna bağlı olarak hane dışına gönderilmenin bir yolu olarak evlenmeye teşvik edildiği söylenebilir.

3.3.4. OKUL YÖNETİMİ / FİZİKİ ŞARTLAR

Eğitime erişimin en önemli kilit paydaşı olan okulların uluslararası/geçici koruma altında bulunan çocukların nüfusunun fazla olması sebebiyle bazı durumlarda zorluk yaşadıkları bilinmektedir. Özellikle Suriyeli nüfusun yoğun olduğu bölgelerdeki okullar kapasite sorununu gerekçe göstererek yeni kayıtları kabul etmemektedirler. Ayrıca okul yönetimi Suriyeli nüfusun sıklıkla ikamet değiştirdiğini gerekçe göstererek ek belgeler talep etmesi okul çağındaki çocukların kayıt süreçlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Buna bağlı olarak okul yönetiminden kaynaklı eğitime erişim sorunu yaşayan çocuklar, ilk kayıt ve özellikle 3 aşamalı zorunlu eğitim sistemi içerisindeki geçiş dönemlerinde ek bilgilendirme ve yönlendirmelere ihtiyaç duymaktadırlar. Aynı zamanda okula kaydı gerçekleşen ancak okul çantası, kırtasiye, üniforma, ek kitap gibi malzemeleri sosyo-ekonomik yetersizlikler nedeniyle temin edemeyen aileler çocuklarını okula göndermekte zorlandıklarını ifade etmektedirler.



Şekil 24: Cinsiyete göre okul yönetimi/fiziksel şartlar

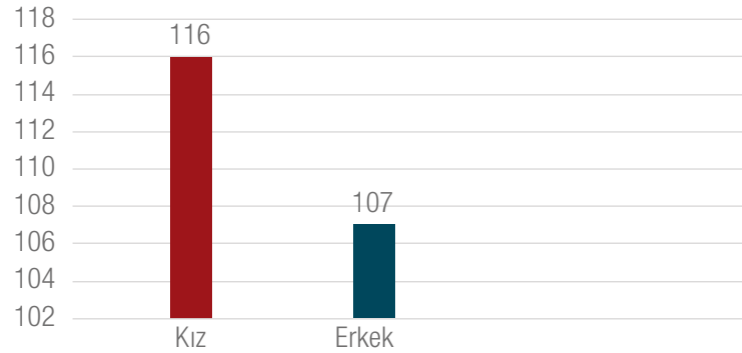


Şekil 25: Yaşa göre okul yönetimi/fiziksel şartlar

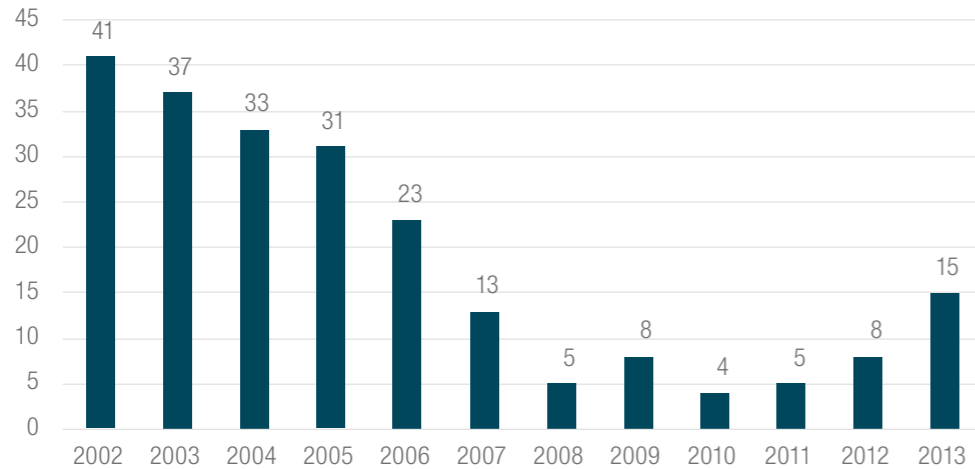
Okul yönetimi ve fiziksel şartlara bağlı olarak çocuğun okul(lu)laşmama durumu okul yönetiminin kayıt yapmayı reddetmesi, okul nakli gerektiği durumlar, güvenlik gerekçesi ile okula göndermeme, okul ücretleri, okul uzaklığı, servis ücreti, çocuğun gidebileceği bir okulun olmaması, öğretmen ve akran tarafından yapılan ayrımcılık gibi durumları kapsamaktadır. İlkokuldan ortaokula, ortaokuldan liseye geçiş dönemlerinde sıklıkla karşılaşılan koruma ihtiyacı Şekil 24’te de açıkça ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra 1. sınıf ve 2. sınıf dönemlerinde ilk kayıttaki koruma ihtiyacının daha çok okul yönetimine bağlı olarak okul kapasitesi ve okula kayıt ücreti gerekçelerinden doğduğu söylenebilirken ilkökul döneminde nadiren karşılaşılan uzaklık sebebiyle okula servisle gitmesi gereken öğrenciler 5. Sınıfa veya 9. Sınıfa geçmeleri ile beraber okul tercihlerine göre minimum 200 TL olan servisleri kullanmaları gerekmektedir. Bununla ilişkili olarak servis ile ulaşım kimi zaman MEB’e bağlı olarak ücretsiz servislerle sağlanmakta fakat bu imkânın bulunmadığı kimi illerde aileler servis ücretini ödemek mecburiyetinde kaldıklarından aileler için okula göndermeme bir seçenek haline dönüşmektedir. Örneklemedeki çocukların okula devam durumları takip edilirken ailelerin okul yolu güvenliği, okul araç gereçlerini temin edememe gibi fiziki şartlara bağlı olarak belirttiği diğer gerekçeler de okula devam edememe riskleri ile yakından ilişkilendirilmektedir.

3.3.5. OKULA DEVAM ETMEME RİSKİ OLAN ÇOCUK

Okula gitmeme/devam etmeme riski olan çocuklar henüz herhangi bir koruma ihtiyacı ile karşı karşıya kalmamış ancak özellikle ekonomik yoksunluk, çok çocuklu/kalabalık aileler ve/veya ailenin çocuğunun eğitim hayatına katılımına dair özel bir çabası olmayan ve bu alanda çalışan kişi/kurumlarca görüşmeye dahil edilmesi gereken gruptaki çocuklar için kullanılan bir ifadedir. Özellikle sosyal destek mekanizmaları olmayan ve var olan kapasitesi ile çocuğunu eğitim hayatına dahil edemeyecek olan pek çok aile bu alanda çalışan STK'lar tarafından desteklenmeye ihtiyaç duymaktadır. Okul(lu)laştırma sürecinde işbirliği yapılabilecek ve eğitim hayatına kazandırılacak çocuklar sayesinde yalnızca çocuklara değil ailelerin de sosyal uyumuna destek sağlanmış olmaktadır. Uluslararası/geçici koruma altındaki çocukların sıklıkla karşılaştığı sorunlardan biri yaşına uygun bir sınıfa kaydolmadığı için okula devam etmemek olmaktadır.



Şekil 26: Cinsiyete göre okula devam etmeme koruma ihtiyacı olan çocuklar



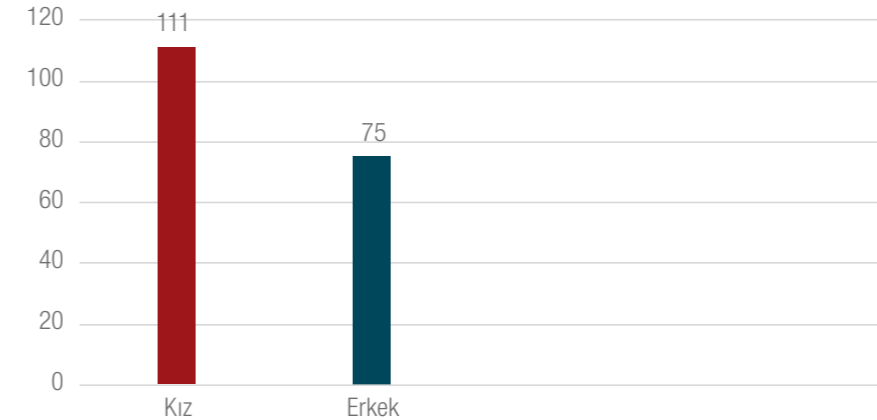
Şekil 27: Yaşa göre okula devam etmeme koruma ihtiyacı olan çocuklar

Okula devam edememe durumu, yapılan çalışmanın konseptinde de belirtildiği gibi okula bir şekilde kayıt olmuş ancak bir sebepten okula devam edemeyen çocukları ifade etmektedir. Okula devam etmeme koruma ihtiyacının yaşa göre dağılım grafiğinde görüldüğü üzere 2002-2006 yıllarında doğan çocuklar için bu koruma ihtiyacı belirgin olarak gözükmemektedir. GEM'lerin

kapatılmasıyla devlet okuluna geçme sürecinde okulların kayıt yapmayı reddetmesi, kapasite yetersizliği sebebiyle başka okullara yönlendirme bu koruma ihtiyacı ile ilişkilendirilebilir. Ayrıca GEM'lerin kapatılması ile ilişkili olarak devlet okullarına geçen çocukların yaşadıkları dil bariyeri bu sorunu çözmek amacıyla okul değişikliği isteyen çocuklar, adres değişikliği yapan ailelerin çocukları da okula devam etmeme riski taşımaktadırlar. Özellikle kimlikleri olmadığı için misafir olarak okula eden çocukların sistemde kayıtları gözükmediği için motivasyon kaybı yaşayarak okula devam etmeme eğilimi göstermektedirler. Ayrıca yaşına uygun sınıfa kaydolamayan, ilkokuldan ortaokula ve ortaokuldan liseye geçişte kayıt problemi yaşayan veya ailesi tarafından eğitimden alınan çocuklar da okula devam etmeme riski taşımaktadır.

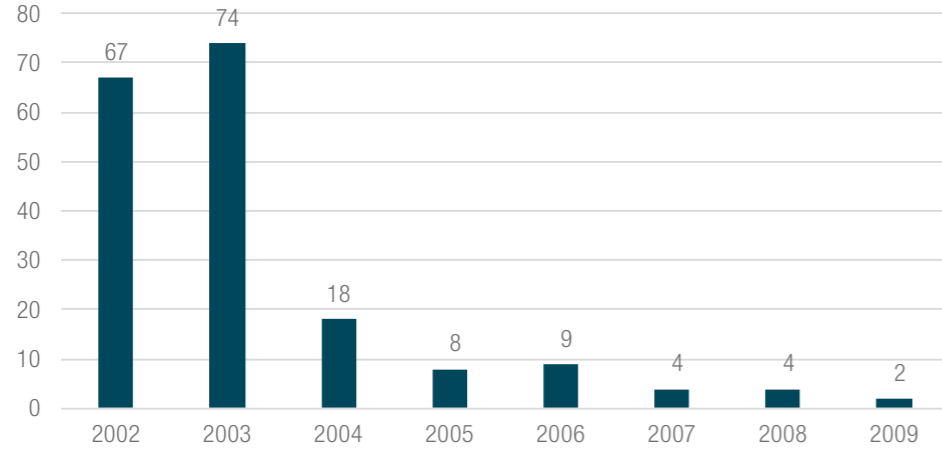
3.3.6. UZUN SÜRE OKULDAN AYRI KALMA

Uluslararası/geçici koruma altındaki çocukların zorunlu göç sebebiyle yaşamış oldukları zorlu süreçlerin bir sonucu olarak eğitime dahiliyet süreçlerinde gecikmeler meydana gelmiştir. Eğitime erişen çocukların bir kısmı ise karşı karşıya kaldıkları koruma ihtiyaçları sonucunda okulu bırakmış ve buna bağlı olarak her geçen yıl okula geri dönmelerinin önündeki engel biraz daha artmaktadır. Eğitim müfredatını uzun yıllar takip edememiş çocukların okul(lu)laştırılması için okulu bıraktıkları sınıf ile şu anki yaşlarına uygun olan sınıf arasındaki müfredatı öğrenmeleri gerekmektedir. Dolayısıyla bu durumdaki çocukların müfredatı takip edememiş olması sonucu dersleri zor bulması, motivasyon kaybı, halihazırda çocuk işçiliğine yönelmiş olması gibi etkenlerle okuldan tekrar uzaklaşma eğiliminde oldukları söylenebilir.



Şekil 28: Cinsiyete göre uzun süre okuldan ayrı kalma koruma ihtiyacı

Kız çocuklarının erkek çocuklarına göre okuldan uzun süre ayrı kalma durumlarının daha fazla olduğu Şekil 28'de görülmektedir. Bu koruma ihtiyacı grubunda tespit edilen çocukların okulu bıraktıkları yaş ile şu anki yaşları arasındaki farkın fazla olması okul(lu)laştırma sürecini belirleyen unsurlardan biridir. Ayrıca kız çocuklarının zarar verici geleneksel uygulamalar kısmında da bahsedilen sebeplerle ilkokulu tamamladıktan sonra okula devam etmedikleri ve buna bağlı olarak uzun süre okuldan ayrı kaldıkları gözlemlenebilir.

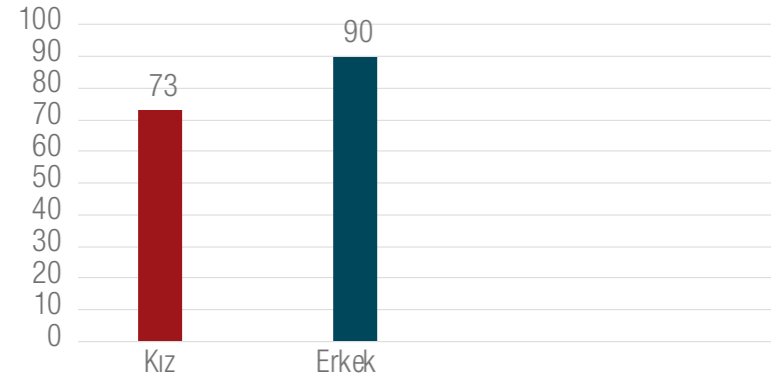


Şekil 29: Yaşa göre uzun süre okuldan ayrı kalma koruma ihtiyacı

Şekil 29'da ifade edildiği üzere uzun süre okuldan ayrı kalmış olan çocuklar 2002-2003 doğum tarihli olup savaşın başladığı yıl göz önünde bulundurulduğunda ilk kayıt döneminde Suriye'de herhangi bir okula kayıt yapamamış, göç yolunda veya Türkiye'ye yeni giriş yapmış olduğu için eğitime geç dahil olmuş ve buna bağlı olarak okuldan uzun süre ayrı kalmış çocuklar olarak düşünülebilir.

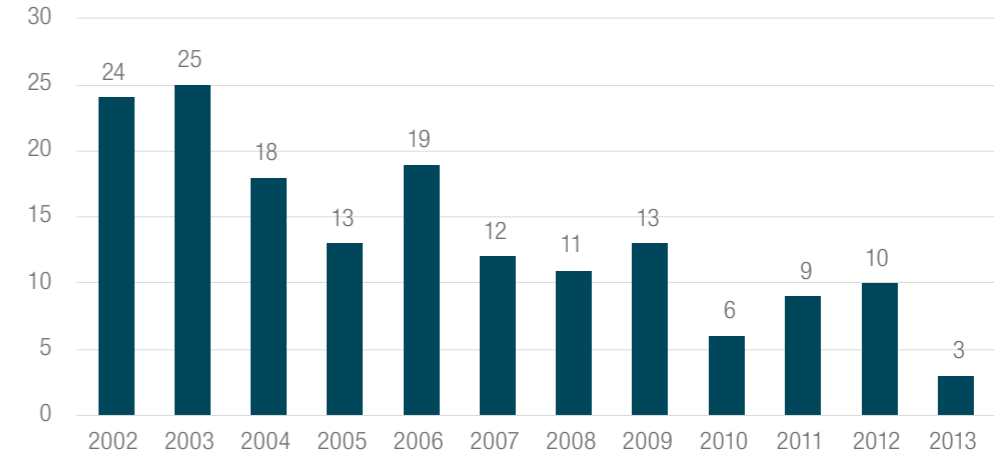
3.3.7. PSİKOSOSYAL & SAĞLIK & ENGELLİLİK

Göç etmeye zorlanmış topluluklarda travmaya bağlı psikososyal sorunlar ebeveynleri etkilerken dolaylı veya direkt olarak çocukların da psikososyal iyilik hallerine olumsuz etki etmektedir. Ayrıca doğuştan veya savaşın etkisiyle ortaya çıkan sağlık ve engellilik gibi koruma ihtiyaçları barındıran gruplardan biri de çocuklardır. Çocukların eğitime dahil olamamalarındaki bu koruma ihtiyacının görünürlüğünün artmasındaki bir diğer sebep ise kronik hastalıkların tedavi sürecinde ailelerin koruyucu tutumları sebebiyle çocuklarını okula göndermemeleri olarak gözlemlenmektedir. Ayrıca engelli çocukların erişebilecekleri okulların yetersiz olması ya da ailelerin engelli çocukların gidebilecekleri okullar konusunda bilgi sahibi olmaması sebebiyle bu gruptaki çocuklar büyük oranda eğitim dışında kalmaktadırlar.



Şekil 30: Cinsiyete göre psikososyal & sağlık & engellilik koruma ihtiyacı

Bu kategoride cinsiyete bağlı olarak farklılaşmış bir kırılım göze çarpmamaktadır.

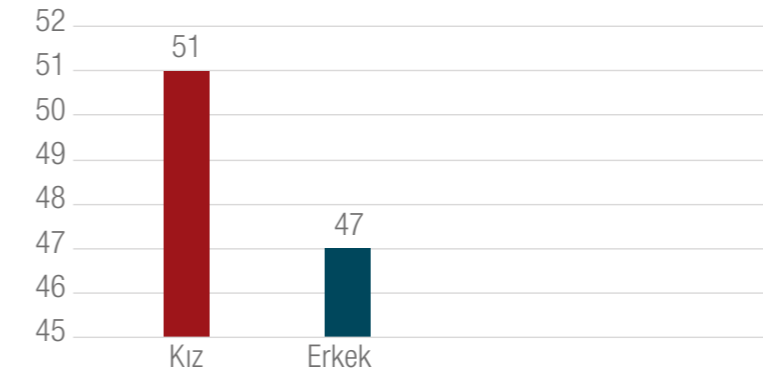


Şekil 31: Yaşa göre psikososyal & sağlık & engellilik koruma ihtiyacı

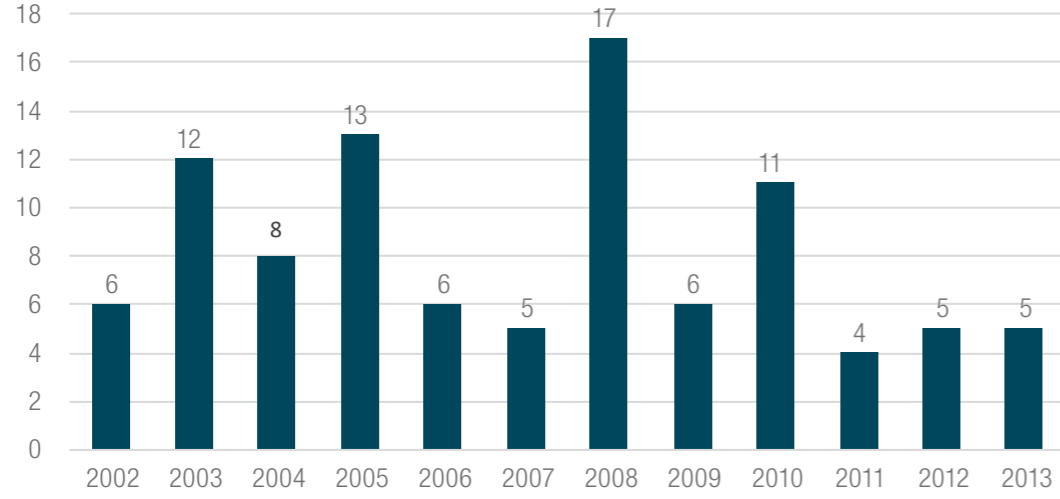
Psikososyal açıdan bakıldığında yaş artışının bu koruma ihtiyacının açığa çıkmasında bir etken olduğu söylenebilir. Ancak kronik/akut hastalık ya da engellilik koruma ihtiyacının yaşa bağlı bir değişken olduğunu söylemek mümkün değildir. Görünürlük açısından engelli çocukların sayısının henüz netleşmemiş olması ve buna ilişkin detaylı verinin bulunmaması sebebiyle engellilere yönelik eğitim mekanizmalarının ücretli destek sağlaması sebebiyle de eğitime dahil olamama riski bu grup için oldukça fazladır.

3.3.8. KİMLİK/DOKÜMANTASYON

Göç bağlamı çalışmalarının başat paydaşlarından biri Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'dür ve uluslararası/geçici koruma kimlikleri GiGM tarafından sağlanmaktadır. Belirli illerdeki yoğun nüfusa ve kapasite yetersizliğine bağlı olarak kimlik belgelerinin teslim edilmesi veya kimliklerdeki güncelleme işlemleri sektöre uğramaktadır. Bunun yanı sıra bazı okullar kimlik dışında adres beyanı, ikamet belgesi, kira kontratı, isme ait fatura vb. gibi ek belgeler istemekte ve bu durum çocukların okul(lu)laştırılmasında bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır.



Şekil 32: Cinsiyete göre kimlik/dokümantasyon koruma ihtiyacı

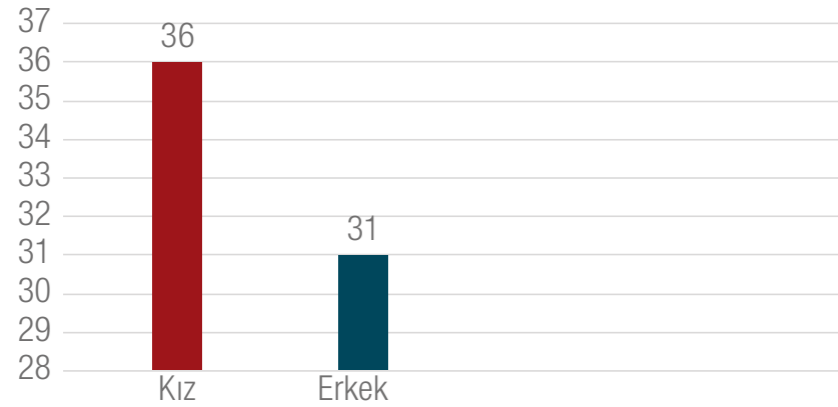


Şekil 33: Yaşa göre kimlik/dokümantasyon koruma ihtiyacı

Kimlik/dokümantasyon kırımlarına bakıldığında yaşa ve cinsiyete bağlı olarak belirgin bir farklılık görülmemektedir. Ancak verilere dahil edilen kimlik/dokümantasyon koruma ihtiyacına sahip çocukların büyük kısmının İstanbul ilinde ikamet ettikleri ve buna bağlı olarak eğitime dahil olmadıkları söylenebilir.

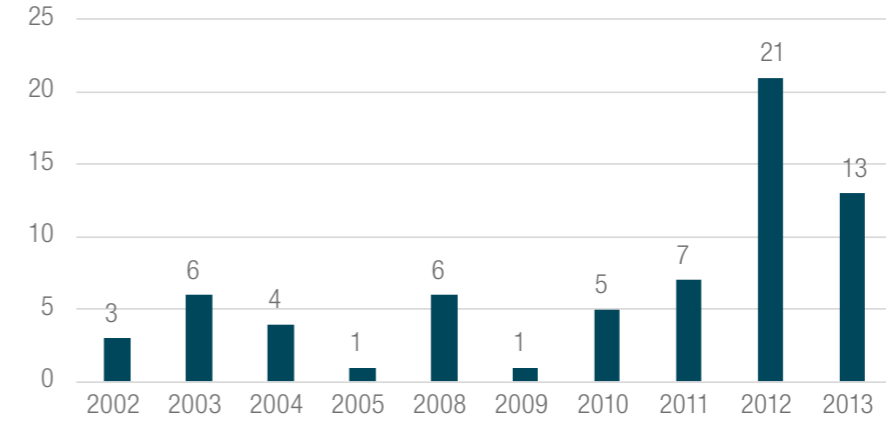
3.3.9. EĞİTİME DAHİL OLAMAYAN ÇOCUK

Eğitime dahil olmayan çocuklar okul çağında olmasına rağmen okula gitmeyen çocukları ifade etmektedir. Özellikle okul çağına yeni girmiş ancak kayıt için yönlendirmeye ihtiyaç duyan aileler sebebiyle çocuklar eğitime dahil olamama riski ile karşı karşıya kalabilmektedir.



Şekil 34: Cinsiyete göre eğitime dahil olamayan çocuk koruma ihtiyacı

Eğitime dahil olamama koruma ihtiyacına sahip çocukların cinsiyete bağlı olarak önemli bir farklılığı bulunmamaktadır.



Şekil 35: Yaşa göre eğitime dahil olamayan çocuk koruma ihtiyacı

Eğitime dahil olamama koruma ihtiyacına sahip çocukların 2011-2012-2013 yıllarında doğan ve okul çağına yeni girmiş ya da okul çağında olup kayıt olmak için bir sonraki dönemi bekleyen çocuklarda yoğunlaştığını söylemek mümkündür. Eğitime dahil olamama koruma ihtiyacı bulunan çocukların fiziksel olarak küçük görünmesi sebebiyle okul yönetimi ya da aileler tarafından bir sonraki sene okula başlama eğiliminde oldukları yaygın olarak gözlemlenmektedir.



4. EĞİTİM DIŞI KALAN ÇOCUKLARA İLİŞKİN BULGULARA DAİR GENEL DEĞERLENDİRME

Uluslararası/geçici koruma altındaki çocukların eğitim hakkına erişiminin önündeki engellerin tespit edilmesi, okul(lu)laştırma oranlarının artırılmasında var olan sosyal politika önerilerinin geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda hali hazırda yürütölen programların geliştirilmesi ve yeni programlar oluşturulmasına olanak sağlayan Türk Kızılay Toplum Temelli Göç Programları (TTGP) Koruma Programı okul(lu)laştırma çalışmalarının bulguları ayrı ayrı çok değerli olmakla beraber eğitim dışı kalan çocukların koruma ihtiyaçları ve olası riskleri arasındaki ilişkiselliğe dair de veriler sunmaktadır.

Türkiye'ye göç eden çocukların Türkiye'ye giriş yaptıkları yaşa bağlı olarak farklı sorunlar baş gösterebilmektedir. Türkiye'ye geldiğinde okul çağında olan çocukların büyük kısmı GEM'lerde katıldıkları eğitim ile anadillerinde eğitim alarak Türkçe dilini öğrenme sürecini ertelemiş olmaktadır. Buna bağlı olarak, GEM'lerin kapatılması sürecinde devlet okullarına geçen çocukların bir kısmı dil bariyerine bağlı olarak dersleri anlamama, akranları ile iletişim kuramama ve bunlara bağlı olarak okuldan uzaklaşma eğilimi gösterebilmektedirler. Bahsi geçen zorlukları yaşayan çocukların okula devam etmeme riski doğmakta ve bu olumsuz deneyimler uluslararası/geçici koruma altındaki diğer akranlarını da etkileyebilmekte ve diğer çocukların eğitime dahil olamamasına etki edebilmektedir. Bu noktada okulu bırakan ve 14-17 yaş aralığındaki erkek çocuklarının en çok maruz kaldığı koruma risklerinden biri çocuk işçiliği olarak gözlemlenmektedir. Benzer bir şekilde okuldan uzaklaşan kız çocukları ev içi emeğe dahil olarak uzun yıllar okuldan uzak kalmakta ve yeniden okula döndürme sürecinde zarar verici geleneksel uygulamaların etkisi ile eğitimlerine devam edememektedirler. Tüm bu koruma ihtiyaçları göz önünde bulundurulduğunda okul dışı kalan çocukların psikososyal iyilik halleri ve bağlantılı olarak sağlıkları etkilenmekte ve eğitim haklarına erişememeye ek olarak sağlıksız bireylere dönüşme ihtimalleri ortaya çıkmaktadır.

Eğitim dışı kalan çocuklara ilişkin bulgular 26 Kasım 2019 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü ile işbirliği içerisinde gerçekleştirilen “Uluslararası ve Geçici Koruma Altındaki Çocukların Eğitime Erişimi ve Devamlılıklarının Desteklenmesi Çalıştayı”nda kamu kurum ve kuruluşları ile göç alanında çalışan sivil toplum kuruluşları ile paylaşılmış ve tüm katılımcılarla birlikte çözüm ve politika önerileri çalışmıştır.

Bu kapsamda oluşturulan öneriler aşağıdaki bölümde ifade edilmektedir.

5.1. ÇOCUK İŞÇİLİĞİ

Çocuk işçiliği, göç bağlamında değerlendirildiğinde okul dışı kalan çocukların okul dışında kalmasının bir nedeni olmakla beraber, uzun süre okuldan ayrı kalan çocuklar için ise çocuk işçiliği bir sonuç olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Çocuk işçiliğine maruz kalan çocukların yaş aralıklarına ve cinsiyetine bağlı olarak risk durumları ve geliştirilecek çözüm önerileri de farklılık göstermektedir.

Çocuk işçiliği yalnızca ekonomik yoksunluğa bağlı olmamakla birlikte, ekonomik yoksunluk çocuk işçiliğinin belirleyici unsurlarından biridir.

Bu bağlamda çocuk işçiliğine yönelik geliştirilmesi düşünülen çözüm ve politika önerileri aşağıda belirtilmektedir.

- Öncelikli olarak Türkiye’de hâlihazırda geliştirilmiş olan yasal mevzuatın ve eylem planlarının yaygınlaştırılması hususunda tüm paydaşların sorumluluk alması gerekmektedir.
- Çocuk işçiliği yalnızca uluslararası/geçici koruma altındaki çocuklar için değil Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı çocuklar için de bir risk teşkil etmekte ve buna bağlı olarak meselenin bütüncül bir şekilde ele alınması ve geliştirilecek politikaların da kapsayıcı olması gerekmektedir.
- MEB’in sağlamış olduğu eğitim olanaklarının bilinirliğinin artırılması amacıyla ailelere ve öğrencilere yönelik farkındalık çalışmaları yapılması gerekmektedir.
- Sağlanan sosyal yardımların, kriterlerine bakıldığında eğitime ilişkin bir ön koşulun olması ve yalnızca nakit temelli destekler yerine okul(lu)laşmanın da teşvik edildiği koşullar sunulması gerekmektedir.
- Özellikle çok çocuklu ailelerin en büyük çocuklarının çocuk işçiliğine maruz kaldığı göz önünde bulundurulduğunda, üreme sağlığı ve ebeveynliğe ilişkin destekleyici programlar sağlanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.
- Çocuk işçiliğine maruz kalmadan önce çocukların çalışmasına neden olan faktörlere dair niceliksel ve niteliksel çalışmalar yapılarak önleyici faaliyetler sağlanması gerekmektedir.
- Okula kayıt olmuş ancak dil bariyeri, öğretmene/müfredata/akranlarına uyum ile ilgili sorun yaşayan çocukların okuldan ayrılmalarını engellemek için okul sosyal hizmet modelinin desteklenmesi gerekmektedir.
- Okula gelmemeye başladığı tespit edilen özellikle 14-17 yaş aralığındaki çocuklar için önleyici faaliyetler yürüten paydaşların desteklenmesi gerekmektedir.

5. EĞİTİM DIŞI KALAN ÇOCUKLARA İLİŞKİN ÇÖZÜM VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

- Çocuk işçi olduğu tespit edilen çocuklar için sağlanan hizmetlerin sosyal uyuma katkı sağlayıcı şekilde planlanması ve çocuğu üstün yararı gözetilerek uygulanması gerekmektedir.
- Çocuk işçi çalıştıran iş yerlerinde farkındalık artırıcı çalışmalar yürüterek çocuk işçi çalıştırmayan iş yerlerinin teşvik edildiği kampanyalar desteklenmelidir.
- İş yerlerine denetim uygulanırken çocuk işçiliğinin de göz önünde bulundurulduğu bir yaptırım uygulaması gerçekleştirilmesi gerekmektedir.
- Çocuk işçiliğinin sonlandırılması için yönlendirme sağlanan Mesleki Eğitim Merkezleri (MEM), açık okulların tüm çocuklar için ulaşılabilir ve erişilebilir olduğunun yaygınlaştırılması gerekmektedir.
- Çocuk işçiliği konusunda çalışan tüm paydaş kuruluşların çalışmalarını daha efektif gerçekleştirebilmesi için ortak bir bilgi ağı oluşturulması gerekmektedir.
- UK ve GK altındaki kişilere yönelik sağlanan fon desteklerinin okul(lu)laştırma konusunda hizmet sağlayan kurum ve kuruluşlara danışılarak ve bu alandaki ihtiyaç/eksikliklere bağlı olarak projelendirilmesi gerekmektedir.
- Çocukların okuldan uzaklaşmasına neden olan hususların öğretmenlerce de tespit edilebilmesini sağlamak amacıyla öğretmenlere yönelik farkındalık çalışmaları düzenlenmesi gerekmektedir.
- Çocuk işçiliğinin cinsiyet bazlı değerlendirmesi yapıldığında kız çocuklarının zarar görebilirlik riskinin daha yüksek olduğu göz önünde bulundurularak kız ve erkek çocuklarına yönelik farklı programlar yürütülmesi gerekmektedir.

5.2. OKULA UYUM SORUNU

Okula uyum sorunları temelde dil bariyeri ve buna bağlı olarak derslerde başarısızlık; ayrımcılık, akran zorbalığı ve iltica edilen ülkeye uyumda yaşanan zorluklar ile eğitime dahil olurken yaşına uygun sınıfa kayıt olamama, okul kademesi değişirken (ilkokuldan ortaokula, ortaokuldan liseye) yaşanan uyum sorunları olarak ele alınmaktadır.

Bu bağlamda geliştirilmesi gereken çözüm ve politika önerileri aşağıda belirtilmektedir.

- Uluslararası/geçici koruma altındaki çocukların karşılaştığı en önemli zorluklardan biri olan dil bariyerinin aşılması için oluşturulan uyum sınıflarının yaygınlaştırılması ve dil hazırlık sınıflarının oluşturulması gerekmektedir.
- Dil bariyerinin aşılması için en önemli hizmet sağlayıcılardan biri olan öğretmenlerin yabancılara Türkçe öğretme eğitimi almış olması gerekmektedir.
- Anaokulu ya da 1. sınıftan itibaren eğitim hayatına dahil olan çocukların uyum sürecinin daha kolay olduğu savunulmakla beraber, ilerleyen yaşlarda yaşanan uyum sorunlarının tespitine ilişkin kritik yaşların tespit edilebilmesi için nitel ve nicel çalışmaların yapılması gerekmektedir.
- Çocukların okula uyum sürecinde yalnızca formal eğitim modelleri değil, formal olmayan eğitim modellerinin de oluşturulması, drama, müzik, resim gibi destekleyici çalışmalar ile çocukların okula uyum sorunlarının aşılmasına sağlanması desteklenmelidir.
- Çocukların okula uyumunu destekleyici paydaşlardan biri olan okul idarecilerinin tespit

edilen sorunlara ilişkin farkındalıklarını artırıcı faaliyetler düzenlenmesi gerekmektedir.

- Çocukların ülkelerine geri dönme endişesiyle uyum sorunu yaşadığı göz önünde bulundurularak uzun vadeli yasal düzenlemeler hususunun ilgili paydaşlar tarafından değerlendirilmesi gerekmektedir.
- Dil bariyeri ve buna bağlı olarak sınıf tekrarı yapmak zorunda kalan çocuklar yaşına uygun olan sınıfa kayıt olmadıkları için kendilerinden yaşça küçük çocuklarla aynı sınıfta okudukları için de uyum sorunu yaşadığı göz önünde bulundurularak yaşına uygun sınıfa kaydolmalarının önündeki dil ve akademik sorunların elimine edilmesi için oryantasyon ve hızlandırılmış öğrenme programları örneğinin (MEB ve UNICEF işbirliğinde olan) Hızlandırılmış Eğitim Programı (HEP) desteklenmelidir.
- Çocukların yaşadığı uyum sorunlarına ilişkin ailelerin de görüşlerinin alınacağı tematik veli toplantıları yapılması ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı ailelerle de uyum sürecinin desteklenmesi gerekmektedir.

5.3. ZARAR VERİCİ GELENEKSEL UYGULAMALAR

Zarar verici geleneksel uygulamalar, çocukların eğitime dahil olmasını engelleyici unsurlar barındırabilir. Ancak geleneksel uygulamaların tamamını zarar verici olarak nitelendirmek doğru olmamakla birlikte, çocukların eğitim hayatından bir başka zorunlu durum olmadan yalnızca yanlış değerlendirilen toplumsal değerler bağlamında bulunan yaklaşımlarla engellemek ilerleyen süreçte yetişkin olarak sağlıklı bir hayat kuramamalarına neden olabilir. Bu uygulamalar göç bağlamında bakıldığında her zaman zarar verici olarak nitelendirilmeyebilir ancak özellikle 14-17 yaş aralığında bulunan kız çocuklarının evlilik, nişanlılık, ev işleri ile ilgilenmesi için okula gitmesini engelleme gibi durumlarla karşılaştığı durumlar bu kategoride değerlendirilebilir.

Bu bağlamda değerlendirilen zarar verici geleneksel uygulamalara dair çözüm ve politika önerileri aşağıda ifade edilmektedir.

- Var olan yasal çerçevenin yaygınlaştırılması için tüm paydaşların bilgilendirme çalışmaları yürütmesi gerekmektedir.
- Geleneksel tutum nedeniyle resmi kaydı gerçekleşmeyen çocukların tespiti ve kaydının sağlanması için tüm paydaşların iş birliği ve duyarlılık içerisinde çalışması gerekmektedir.
- Geleneksel tutum nedeniyle çocuklarını karma sınıflara göndermek istemeyen aileler için karma sınıflar konusundaki ülkemizdeki yasal mevzuat ve eğitimin önemine ilişkin bilgilendirme çalışmaları gerçekleştirilmesi gerekmektedir.
- Karma sınıflara kesinlikle karşı tutumda olan aileler için kız ve erkek çocukların farklı sınıflarda eğitim görebileceği İmam Hatip Okullarına ilişkin farkındalık oluşturmasını sağlamak amacıyla seminerler düzenlenmesi gerekmektedir.
- Özellikle toplumda kanaat lideri olarak tanımlanan kişilerin, geleneksel değerleri göz ardı etmeden çocukların eğitime dahiliyetine dair farkındalık çalışmalarında bulunmaları gerekmektedir.
- Zarar verici geleneksel uygulamaların etkilerini anlatmak amacıyla yalnızca Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının değil, aynı topluluktan olan uluslararası ve geçici koruma altındaki kişilerin de duyarlılaştırma çalışmalarına katkı sağlaması gerekmektedir.

- Ev işlerine yardımcı olmak, küçük kardeşe, yaşlı akrabaya ya da engelli bireye bakım sağlamak için eğitime dahil olamayan çocukların okul(lu)laşması için evde bakım hizmetlerinin çoğaltılması ve kapsayıcı hale getirilmesi gerekmektedir.
- İyi davranışları desteklemek amacıyla davranış geliştirici uygulamaların yaygınlaştırılması gerekmektedir.
- Özellikle ekonomik nedenlerle ev içi emek sağlayan çocuklar için okul(lu)laştırmayı teşvik edici servis ve kırtasiye desteği gibi katkılar sağlanması gerekmektedir.
- Zarar verici geleneksel uygulamaların ortadan kaldırılması için Diyanet İşleri Başkanlığı ile işbirliği içerisinde çalışılarak aileler için eğitim modülleri oluşturulması ve yaygınlaştırılması gerekmektedir.

5.4. OKUL YÖNETİMİ / FİZİKİ ŞARTLAR

Okulların kapasite sorunu nedeniyle kayıt yapmaması, ikamet değişiklikleri nedeniyle okula kayıt süreçlerinin olumsuz etkilenmesi, ilk kayıt ve ilkokuldan ortaokula, ortaokuldan liseye geçiş sürecinde karşılaşılan güçlükler, kimlik sorunları, okula ulaşım, okula ulaşımında güvenlik gerekçesi ile çocukların okula gönderilmemesi gibi nedenler bu kapsamda ele alınmaktadır.

Bu bağlamda geliştirilen çözüm ve politika önerileri aşağıda yer almaktadır.

- Ailelerin mobilizasyonunun yüksek olması ve okula kayıt ve geçiş sürecine dair bilgi eksikliği de çocukların okul(lu)laşması önünde engel oluşturmaktadır. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı çocukların MERNİS'ten -Merkezî Nüfus İdare Sistemi- çekilen bilgiler doğrultusunda okula kayıtları takip edilebilmekte iken, uluslararası ve geçici koruma altındaki çocuklar için okula kayıt konusunda bir takip mekanizması bulunmamaktadır. Okula kayıt takibini mümkün kılacak ortak bir takip sisteminin oluşturulması gerekmektedir.
- Yerel yönetimler ve kanaat önderleri okula kayıt noktasında destekleyici role sahip olmalıdır. Bu bağlamda okula kayıt dönemine yakın zamanlarda kamu kurum ve kuruluşları ile STK'ların da yereli güçlendirici ve bilgilendirme noktasında destek sunduğu süreçler geliştirilmesi gerekmektedir.
- Okul kayıtlarının gerçekleştirildiği dönemlerde okul kayıtları ve geçiş konusunda ailelere ve topluluklara bilgilendirme sağlayacak bilgilendirme merkezleri kurulmalıdır. Bu doğrultuda kamu kurum ve kuruluşları ile STK'ların iş birliği içerisinde çalışarak standart ve dil birliği sağlanmış bir süreç yönetmesi önem arz etmektedir. Söz konusu bilgilendirme çalışmaları Göçmen Sağlığı Merkezleri, hastaneler, diğer kamu kurumları ve diğer kamusal alanlarda yürütülebilir.
- Mevzuatın anlaşılabilir dile getirilmesi ve STK'ların mevzuata ilişkin bilgileri yaygınlaştırıcı role sahip olması gerekmektedir. Bu doğrultuda MEB tarafından görevlendirilecek kişiler aracılığı ile STK'ların desteklenmesi önem arz etmektedir.
- Eğitimin öneminin ailelere aktarılacağı farkındalık çalışmaları gerçekleştirilmelidir. Bu bağlamda yürütülecek farkındalık çalışmalarının standartlaştırılması önem arz etmektedir.
- Okul(lu)laşma önünde ortaya çıkan engeller incelendiğinde okulun uzak olması, servis

ücretleri, güvenlik gerekçesi ile okula devam etmeme veya ailenin çocuğu okula göndermemesi gibi sorunların ortaya çıktığı görülmektedir. Yerel yönetimler tarafından ücretsiz veya indirimli ulaşım kartları temin edilerek özellikle ortaokul ve lise çağındaki çocukların okula ulaşımı önündeki engeller ortadan kaldırılmalıdır. Bu doğrultuda çocuğun kayıtlı olduğu okul ile evi arasında kullanabileceği ulaşım hatlarının tanımlı olduğu, belirli saatlerde aktif olan ulaşım kartları geliştirilebilir.

- Özellikle ilkokula devam eden çocukların adrese dayalı okul kaydı gerçekleşmesi dolayısıyla evlerine yakın okula devam ediyor olmalarına rağmen güvenlik gerekçesi ile okula devam etmediği durumlarda ailelere ve çocuklara psikososyal destek sağlanması gerekmektedir.
- Mahalleye ve mahalleliye karşı güvenli alan oluşturmak amacıyla faaliyetler yürütülmesi gerekmektedir.
- Uluslararası ve geçici koruma altındaki çocukların okula uyum noktasında karşı karşıya kaldıkları güçlükler, farklı ihtiyaçları, arka planları, yönelimleri ve kültürleri olan çocuklara yönelik olarak okul müdürleri ve öğretmenler ile görüşmeler sağlanması, bilgilendirici etkinlikler ve seminerler yürütülmesi gerekmektedir. STK'ların bu doğrultuda okul idaresi ve öğretmenler ile iş birliği içerisinde çalışması önem arz etmektedir.
- Psikologlar eşliğinde öğretmenlere yönelik akademik temelli akran uyumu, birlikte yaşama, kültüre duyarlılık gibi konularda eğitimler gerçekleştirilmesi gerekmektedir.
- Türkiye'de eğitim sistemi, eğitimin önemi gibi konularda öğrencilere yönelik farkındalık seminerleri gerçekleştirilmeli ve ortaokuldan liseye geçiş yapan çocuklara yönelik kariyer danışmanlığı gibi konularda destek sunulmalıdır.

5.5. OKULA DEVAM ETMEME RİSKİ OLAN ÇOCUK

Eğitime dahil olan çocuklar gerek göç etmek zorunda kaldıkları faktörler gerekse göç ettikleri ülkede karşılaştıkları güçlükler nedeniyle okula devam etmeme/edememe riski ile karşı kalmaya kalmaktadır. Bu faktörlerin başında ekonomik sebepler gelmekle beraber yalnızca ekonomik nedenleri bağlı olmayan diğer koruma ihtiyaçlarını kesen okula uyum, dil bariyeri, çok çocuklu ailelerin çocukları olma gibi nedenlerle de okula devam edememek durumunda kalabilirler.

Bu bağlamda geliştirilen çözüm ve politika önerileri aşağıda ifade edilmektedir.

- Erken tespitle önleyici faaliyetler yürütmek amacıyla ulusal ŞEY Programının kriterlerinden biri olan ayda 4 günden fazla devamsızlık yapan çocuklar için okul üzerinden kontrol sağlanması üzerine bir sistem geliştirilmesi gerekmektedir.
- Okula devam etmediği tespit edilen çocukların eğitime katılımlarını desteklemek amacıyla yapıcı yaptırımlar geliştirilmesi gerekmektedir.
- MEB tarafından uluslararası ve geçici koruma altındaki çocukların okula kayıtlarının takip edilmesi ve okula kayıt olmama ve/veya okula devam etmeme halinde yaptırım mekanizmalarının geliştirilmesi gerekmektedir.
- Okula kayıt ve okula devam konusunda bilgilendirici broşürler, eğitimin önemini ve okula kayıt süreçlerini bilgilendirici videolar ve diğer iletişim çalışmaları yürütülmelidir.

5.6. UZUN SÜRE OKULDAN AYRI KALMA

Eğitime dahil olan ancak karşılaşılan zorluklar nedeniyle okuldan uzun süre ayrı kalan çocukların yeniden okula dönmelerinin önünde engeller bulunmaktadır. Bunların en başında okul(lu) laşamamanın önündeki engelleri de kesen çocuk işçiliği yer almaktadır. Bağlantılı olarak okula uyum; dil bariyeri, öğretmenleriyle arkadaşlarıyla anlaşamama gibi etkenler yer almaktadır.

Bu bağlamda geliştirilen çözüm ve politika önerileri aşağıda yer almaktadır.

- Uzun süre okuldan ayrı kaldığı tespit edilen çocukların okuldan ilk ayrılma nedenlerinin tespit edilebilmesi amacıyla nitel ve nicel çalışmaların gerçekleştirilmesi gerekmektedir.
- Bu aşamada tespit edilen ekonomik yoksunluk nedeniyle okuldan ayrılma sebebinin desteklenmesi amacıyla ebeveynlerin geçim kaynaklarını geliştirici uygulamalar oluşturulması gerekmektedir.
- Uzun süre okuldan ayrı kalmaya neden olan akademik başarısızlık ve dil bariyerine çözüm geliştirmek amacıyla hızlandırılmış dil ve akademik destek sınıfları desteklenmeli ve çoğaltılmalıdır.

5.7. PSİKOSOSYAL & SAĞLIK & ENGELLİLİK

Psikososyal destek ihtiyaçlarına, sağlık sorunlarına ya da engellilik durumuna göre etkilenen çocukların –buna bağlı olarak ailelerin- profilleri ve özellikleri değişmektedir. Bu nedenle bu üç başlık alt başlıklar olarak ayrı ayrı işlenecektir.

Psikososyal Destek

Çocukların okula erişememesi ya da okula devam edememesine ilişkin psikososyal risklere bakıldığında farklı nedenlerle karşılaşılmaktadır. Öncelikle, hala savaştaki zorlu deneyimlerin izlerine bağlı olarak psikososyal ihtiyaçların sürdüğü görülmüştür. Savaş sırasında maruz kalınan olaylar (bomba patlaması, birinin ölümüne ya da yaralanmasına şahit olma vb.); evinden, okulundan, arkadaşlarından, öğretmenlerinden ayrılma; göç yolunda yaşanılan zorluklar buna örnek verilebilir. Söz konusu nedenlerden kaynaklanan psikososyal destek ihtiyaçları giderek azalsa da tamamen ortadan kalkmadığı hatta sınıra yakın bölgelerde yaşayan çocuklarda Suriye’de süren hareketlilikten kaynaklı olarak benzer deneyimlerin tekrarlanması durumunun da yaşanmakta olduğu söylenebilmektedir. Öte yandan çocukların okulda, aile içinde, çalışan çocuklar için iş yerlerinde karşı karşıya kalınan zorluklar, ihmal ya da istismar durumları da psikososyal destek ihtiyaçı doğurmaktadır. Her çocukta farklı şekillerde etki edebilmesine rağmen genelde dikkat bozukluğu, sosyal içe dönüklük, şiddet eğitimi gösterme, alt ıslatma vb. göstergelerine sıkça rastlanmaktadır.

Direkt olarak çocukların psikososyal ihtiyaçlarına bağlı olmasa da bu başlık altında değinilmesi gereken önemli bir nokta da ailelerin psikososyal durumlarıdır. Göç, yalnızca çocukları değil yetişkinleri de etkileyen bir durumdur ve yetişkinlerde psikososyal riskler ebeveynlik becerilerinin azalması ve çocuğun ihmal edilmesi ile sonuçlanabilir. Bu anlamda yetişkinlerin psikososyal durumları da çocukların okula gidebilmesi ya da düzenli devam etmesi önünde bir sorun olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Psikososyal riskler kapsamında geliştirilen çözüm ve politika önerileri aşağıda yer almaktadır.

- MEB’in 1999’da Marmara depremi sonrası oluşturduğu ve Türkiye genelinde rehberlik öğretmenlerine yaygınlaştırdığı Psikososyal Destek Modülü’nün dil bariyerinden dolayı yeterince uygulanamamasından dolayı söz konusu modülün uyarlanması dair bir çalışma yapılması gerekmektedir.
- Söz konusu modüllerin içerisinde bulunan ve sözsüz olarak uygulanabilecek olan faaliyetlere odaklanılmalı ve bu kapsamda yeni içerikler geliştirilmeli; ritim, müzik, drama, resim gibi dil bariyerine takılmadan uygulanabilecek çalışmalara daha fazla odaklanılmalıdır.
- Söz konusu modüller standart olarak her durumda ve her yerde uygulandığında aksaklıklara ve eksikliklere yol açabilmektedir. Bu nedenle modüller kültüre ve yerele uygun olarak uyarlanmalı ve bu uyarlamaların doğru yapılabilmesi için öğretmenlere ayrı bir eğitim verilmelidir. Psikososyal Destek Modülü eğitimi kapsamında bu modüllerin farklı ihtiyaçlara ve farklı dinamiklere göre nasıl uyarlanabileceğine dair de bir bölüm eklenmelidir.
- MEB’e bağlı olarak çalışan kadrolu öğretmenlerin psikososyal riskler üzerine aldıkları eğitim, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü bünyesinde faaliyet gösteren gönüllü eğiticilere de verilmelidir. Bu sayede okula devam eden ve psikososyal destek ihtiyaçı olan çocukların erken tespiti güçlendirilmelidir.
- Psikososyal destek kapsamında okullar ya da başka kurum/kuruluşlar tarafından sağlanan ücretsiz hizmetlere ilişkin bilgi eksikliği olduğundan bu konuda aileler başta olmak üzere muhtarlar, kanaat önderleri, dernekler gibi topluma bilgi aktarabilecek kişilere bilgilendirme sağlanmalıdır.

Sağlık

Sağlık problemleri temel olarak kronik ve akut olarak iki temel ayrımında değerendirilebilir. Sahadaki deneyimler ve gözlemler, akut sağlık problemlerinin çocuğun okula devamı noktasında kısa süreli olarak sorun teşkil edebildiğini fakat bunun sağlık durumu düzeldiğinde ortadan kalktığını göstermektedir. Bu nedenle yalnızca kronik sağlık sorunlarına odaklanılmıştır. Kronik sağlık sorunlarında karşılaşılan çocuklarda çeşitli nedenlerle tedaviye düzenli erişememe, özellikle gelişim bozukluğuna neden olan hastalıklar için akran zorbalığına maruz kalma, ailelerin çocuklarının sağlığından endişe etmeleri nedeniyle çocuklarını kalabalık olduğunu düşündükleri okullara/ sınıflara göndermek istememeleri gibi durumlarla karşılaşılmaktadır.

Sağlık riskleri kapsamında geliştirilen çözüm ve politika önerileri aşağıda yer almaktadır.

- Kimi kronik hastalığın tedavi sürecinde gerekli olan ücretli ilaç, tetkik, operasyon vb. işlemlerin ücretsiz hale getirilmesi gerekmektedir.
- Bu işlemlerin ücretsiz olmadığı durumlarda söz konusu masraflar STK’lar, dernekler, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) gibi taraflarla karşılanmalıdır.
- Yine söz konusu masrafların karşılanabilmesi noktalarında fon sağlayıcılar ile savunuculuk çalışmaları yürütülmeli, özellikle sağlık alanında çalışan sivil toplum kuruluşlarının bu alanda çalışması teşvik edilmelidir.

- Sağlık hizmetine erişimde dil bariyerinin aşılması için Sağlık Bakanlığı'nın hâlihazırda hastanelere sağladığı tercüman destekleri artırılmalı ve özellikle çocuklar özelinde yoğunlaştırılmalıdır. Ayrıca pek çok ciddi sağlık probleminin de yönlendirildiği üniversite hastanelerinde tercüman desteği sağlanmalıdır.
- Okula gidemeyecek durumdaki sağlık problemi için evde eğitim hizmeti yaygınlaştırılmalıdır.
- Evde eğitim hizmeti hakkında bilgi eksikliğinin giderilmesi için bilgi farklı kanallardan (kamu kurumları, STK'lar, muhtarlar, hastaneler vb.) ve farklı araçlarla (broşür, video, sosyal medya duyurusu vb.) iletilmelidir.
- Özellikle doktorlara evde eğitim hizmeti hakkında bilgi verilmeli ve bu bilgiyi ailelere aktarmaları sağlanmalıdır.
- Sağlık sorunu yaşayan çocuklar için ücretsiz servis hizmeti sağlanmalı ve servis kullanımındaki asgari kilometre sınırı sağlık sorunu yaşayan çocuklar için esnetilmelidir.

Engellilik

Engellilik, okula erişim sağlayamayan ya da devam edemeyen çocuklarda farklı türlerde – zihinsel, bedensel, işitsel vb.- ve farklı seviyelerde –hafif, orta, ağır vb.- görülebilmektedir. Bu farklılıklar çocukların ihtiyaçlarında ve çocuklara sağlanması gereken desteklerde de farklılıklara neden olmaktadır. Bu başlık altında engelliliğin tüm türleri ve seviyeleri akılda tutulmuş fakat çözüm ve politika önerilerine değinirken bu farklılık “özel eğitime ihtiyacı olan çocuklar” ve “eğitime erişebilirliğe ihtiyacı duyan çocuklar” olarak düşünülmüştür. Bu ayırım üzerinden düşünüldüğünde “özel eğitime ihtiyacı olan çocuklar” için aşağıdaki öneriler gündeme getirilmiştir.

- Engelli çocuklara dair ayrı bir araştırma yürütülmeli ve bu konuya dair daha detaylı ve odaklı bilgi sağlanmalıdır.
- MEB tarafından özel eğitime dair bilgilendirme yapılmış olsa bile, hala ihtiyaç gözlemlendiğinden dolayı farklı kanallardan ve farklı kitleleri hedefleyerek bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır. (Örneğin okuma yazma bilmeyenler için video hazırlanması, bilginin kanaat önderleri üzerinden mobil iletişim araçları üzerinden yapılması gibi)
- Ailelerin engelli çocukları varsa okula erişimine dair herhangi bir bilgisi olmamasından ya da engelli çocuğunu okula göndermek için herhangi bir çabası olmadığından bununla ilgili farklı tespit mekanizmalarının güçlendirilmesi gerekmektedir. (Örneğin sosyal yardım başvuruları esnasında engelli bir çocuğun tespiti anında gerekli bilgilendirmenin yapılması, farklı kurum kuruluşların verilerinin karşılaştırılarak engelli çocukların ailelerinin tespit edilmesi gibi)
- Okul dışı kalmış engelli çocukların tespit edilmesi için Sosyal Uyum Yardımı (SUY) faydalanıcılarından engellilik durumu olan ve okul çağında olan çocukların bilgileri MEB ile paylaşılıp çocukların okula erişimleri için ayrı bir çalışma gerçekleştirilmesi önerilmektedir.
- RAM tarafından okullardaki kaynaştırma sınıflarına gönderilen hafif engelli çocukların sağlıklı entegrasyonu için okul yönetimleri ve diğer çocukların velileri bilgilendirilmeli ve süreç daha dikkatli gözlemlenmelidir.

- Rehberlik ve Araştırma Merkezleri tarafından engelliliğin tespitine yönelik testler dil bariyerinden dolayı GK ve UK altındaki çocuklara sağlıklı olarak uygulanmadığı için testteki sözsüz/ yazısız kısımların üzerinde daha çok odaklanması ve testleri başka dillerde uygulamak için uzmanlaşmış tercüme desteği alınması gerekmektedir.
- Okula gitmeyecek durumda olan çocuklar için sağlanan evde eğitim hizmetinin yaygınlaştırılması ve Türkçe bilmeyen çocuklar için uygun hale getirilmesi gerekmektedir.

Eğitime erişebilmek için erişebilirlik çözümlerine ihtiyaç duyan çocuklar kapsamında ise aşağıdaki öneriler getirilmiştir.

- MEB engelsiz okullar oluşturmak için büyük çabalar göstermektedir fakat çocukların okula erişebilmeleri için de desteklenmesi gerekmektedir.
- Yukarıdaki durum kapsamında belediyeler ile iş birlikleri yapılarak yolların, kaldırımların engelsiz hale getirilmesi görüşülmelidir. Bu iş birliğini STK'lar yapabileceği gibi MEB de okullaştırmayı artırmak için bu kapsamda rol almalıdır.
- Engelli çocuklara medikal malzeme ücretsiz olarak sağlanmadığı için Sağlık Bakanlığı'nın bu noktada mevzuat değişikliğine göz önünde bulundurması önerilmektedir.
- Mevzuat değişikliğinin olmadığı durumda ya da olana kadar geçen zamanda bu malzemelerin STK'lar, belediyeler, dernekler ya da sivil toplum kuruluşları tarafından karşılanması desteklenmesi gerekmektedir.
- Sivil toplum kuruluşlarının medikal malzeme desteği vermesi için fon sağlayıcılarda savunuculuk çalışmaları yapılmalıdır. Savunuculuk çalışmalarını desteklemesi amacıyla veriye dayalı bir rapor oluşturulması faydalı olacaktır.
- Sivil toplum kuruluşları ya da aynı yardım sağlayan yerel kuruluşlar arasında koordinasyon kurulmalı ve kısıtlı kaynakların daha verimli kullanılması sağlanmalıdır.

5.8. KİMLİK / DOKÜMANTASYON

Bazı illerde yoğunlaşan uluslararası/geçici koruma altındaki bireylerin kimlik çıkarma işlemlerinde aksaklıklar yaşanmakta ve buna bağlı olarak çocuklar da kimliksiz kalabilmektedirler. Yalnızca yoğun nüfusa bağlı olmamakla birlikte ailesi iltica ülkesine çıkış-giriş yaptığı için bazı kimlikler pasifize olmaktadır.

Bu bağlamda geliştirilmesi gereken çözüm ve politika önerileri aşağıda ifade edilmektedir.

- Okul(lu)laşmanın önünde kimliğin engel olduğu durumlara karşı Göç İdaresi, MEB ve AÇSHB iş birliği önem arz etmektedir.
- Kayıtsız kişilerin kayıt için gönderildiği illerde aile bireyleri arasında okul çağında çocuk olması halinde kimlik kayıtlarının ivedi olarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir.
- Kimliği olmasa dahi okula misafir öğrenci olarak devam ettiği tespit edilen çocuklar ve aileleri için kaydı teşvik edici uygulamalar geliştirilmeli ve ilgili illerdeki Göç İdareleri ile bu konuda işbirliği içerisinde çalışılması gerekmektedir.

5.9. EĞİTİME DAHİL OLAMAYAN ÇOCUK

Okul çağına yeni girmiş ya da okula başlama yaşında olan özellikle 6-10 yaş aralığında çocukların okula dahil olamaması bu kategori altında ele alınmaktadır. Özellikle eğitim sistemi hakkında ve eğitimin önemi konusunda yeterince bilgi sahibi olmayan aileler çocuklarını okula gönderme konusunda çekingen ve ihmalkâr davranabilmektedir.

Bu bağlamda geliştirilen çözüm ve politika önerileri aşağıda yer almaktadır.

- Türkiye'deki eğitim sisteminin detaylarına dair özellikle şehir merkezi dışında yaşayan ailelere bilgilendirme ve farkındalık çalışmaları yürütülmesi gerekmektedir.
- Okul çağına yeni girmiş çocukların okula kaydolmadıkları takdirde ilerleyen süreçte daha zorlu riskler ile karşı karşıya kalabileceği göz önünde bulundurularak yaş bazlı önleyici tedbirler arttırılmalıdır.
- Bilgilendirme ve yönlendirme çalışmalarında kamu ve sivil toplum kuruluşları işbirliği içerisinde çalışarak zarar görebilir grupların tespitinde iş bölümü gerçekleştirilmelidir.
- Saha çalışmalarında yoğunluklu olarak okula dahil olmadığı tespit edilen çocukların bulunduğu mevsimlik tarım işçiliği gibi bölgeler için mobil okulların kurulması teşvik edilmelidir.



KAYNAKÇA

1. Cenevre'de 28 Temmuz 1951 tarihinde imzalanmış olan Mültecilerin Hukuki Durumuna dair Sözleşmenin onaylanması hakkında Kanun.(1961). T.C. Resmi Gazete. 359, 29 Ağustos 1961.
2. Dünya Bankası. Suriye Arap Cumhuriyeti eğitim. Erişim tarihi 20 Şubat 2019, <http://datatopics.worldbank.org/education/country/syrian-arab-republic>.
3. Dünya Bankası. Suriye Arap Cumhuriyeti ülkesi. Erişim tarihi 20 Şubat 2019, <https://data.worldbank.org/country/syrian-arab-republic>.
4. Dünya Bankası. Türkiye ülkesi. Erişim tarihi 25 Mart 2019, <https://data.worldbank.org/country/turkey>.
5. GİGM. Geçici koruma. Erişim tarihi 15 Şubat 2019, http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik.
6. GİGM. Göç tarihi. Erişim tarihi 20 Şubat 2019, http://www.goc.gov.tr/icerik/goc-tarihi_363_380.
7. GİGM. Hak ve yükümlülükler. Erişim tarihi 20 Şubat 2019, http://www.goc.gov.tr/icerik6/hak-ve-yukumlulukler_409_546_554_icerik.
8. MEB. Kızların eğitimi. Erişim tarihi 25 Mart 2019, <http://kizlarinegitimi.meb.gov.tr/tr/haber/ozellikle-kiz-cocuklarinin-egitimine-des/49>.
9. MEB. Türk eğitim sistemi. Erişim tarihi 25 Mart 2019, http://sgb.meb.gov.tr/eurydice/kitaplar/Turk_Egitim_Sistemi_2018/TES_2018.pdf.
10. Nuffic. (2015). Education system Syria described and compared with the Dutch system.
11. UNICEF. (2019). UNICEF Turkey humanitarian situation report. Erişim tarihi 15 Ekim 2019, https://www.unicef.org/appeals/files/UNICEF_Turkey_Humanitarian_Situation_Report_MidYear_2019.pdf.
12. UNICEF. Türkiye raporlar. Erişim tarihi 25 Mart 2019, <https://www.unicef.org/turkey/raporlar/haydi-kizlar-okula-kiz-%C3%A7ocuklarin-okullula%C5%9Fmasina-destek-kampanyasi>.

KATKI SAĞLAYAN KURUM - KURULUŞLAR

- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
- Beşir Derneği
- Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
- Concern Worldwide
- Dünya Bankası
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü
- İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi
- İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı
- Maya Vakfı
- Milli Eğitim Bakanlığı
- Mülteci Destek Merkezi
- Mülteci ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Derneği
- Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği
- Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu
- Welthungerhilfe

TOPLUM MERKEZLERİMİZ

ADANA
0322 431 05 00
0322 431 05 01
Emek Mh. Emek Cd.
No:10/A Seyhan/ADANA

GAZİANTEP
0342 232 07 01 - 02
İnönü Cd. Kozanlı Mh.
No:91
Şahinbey/GAZİANTEP

İSTANBUL
0216 496 10 20
0216 496 10 21
Fatih Mh. Petrol Yolu Cd.
No: 225/C
Sultanbeyli/İSTANBUL

KAYSERİ
0352 347 3 444
0352 347 3 555
Danışmentgazi Mah.
Reis Cad. No:27
18 Mart Çanakkale
Hizmet Kompleksi
Melikgazi/KAYSERİ

KONYA
0332 350 42 26
Şükran Mh. Taşkapı
Medrese Cd. No:12
Meram/KONYA

ŞANLIURFA
0414 215 53 24
Yenice Mh. 5002. Sk.
No:10
Eyyübiye/ ŞANLIURFA

ANKARA
0312 353 00 83
0312 353 00 84
Ulubey Mh. Taşdelen Cd.
No: 148/A-B (Site Yıldız)
Altındağ/Ankara

HATAY
0326 502 60 65
0326 502 60 85 (tel-fax)
Bağlar Mh. Turgay GÜDÜK
Sk. Gizem Evleri
Çifte Minare Camii Yanı
No: 21-22-23
Reyhanlı/HATAY

İZMİR
0232 482 08 30
1416 Sk. No:20/C
Kahramanlar/İZMİR

KİLİS
0348 813 10 49
İzzettin İyigün Paşa Mh.
Nemika Cd. No: 29
Merkez/KİLİS

MARDİN
0482 213 30 63
Latifiye Mah.
1. Cad. No:413
Artuklu/MARDİN

BURSA
0224 341 89 45
0224 341 89 68
Hacivat Mh. Ankarayolu Cd.
No:511A D:6-8-10
Yıldırım / BURSA

İSTANBUL
0212 446 00 23
0212 446 00 18
Göztepe Mh. Şehit Mehmet
Özcan Sk. No:1
Bağcılar / İSTANBUL

K.MARAŞ
0344 225 02 00
0344 225 02 01
İsmet Paşa Mah.
Öğretmenler Cad. 6/A
Dulkadiroğlu/ K.MARAŞ

KOCAELİ
0262 646 1868
0262 646 1869
Sultan Orhan Mahallesi,
İlyas Bey Caddesi,
No: 28
Gebze / KOCAELİ

MERSİN
0324 232 05 00
Çankaya Mh. Silifke Cd.
4702 Sk. No:7/A
Akdeniz/MERSİN



Avrupa Birliği
Sivil Koruma ve İnsani Yardım
tarafından finanse edilmektedir

Bu yayın Avrupa Birliğinin maddi desteği ile hazırlanmıştır. İçerik tamamıyla Türk Kızılay sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliğinin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.



Türk Kızılay Toplum Merkezleri Merkez Ofis
Toplum Temelli Göç Programları Koordinatörlüğü
Mustafa Kemal Mah. 2143. Cad. No:16 Çankaya / ANKARA



/ KızılayTM



/ KızılayTM



/ KızılayTM



/ KızılayTM



/ KızılayTM

www.kizilaytoplummerkezleri.org